

Úvod

Česká republika se počínaje lednem 2012 stala další zemí, která přijala za svůj koncept pravé trestní odpovědnosti právnických osob. Přes řadu peripetií a dlouhý a komplikovaný legislativní proces, když první pokus o prosazení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zastavila v roce 2004 Poslanecká sněmovna již v prvním čtení, přes nový návrh a veto prezidenta republiky Václava Klause, nabyl zákon o trestní odpovědnosti právnických osob účinnosti 1. 1. 2012. Nepochybně se jedná o jeden z nejvýznamnějších a pro některé možná i jeden z nejkontroverznějších milníků v české právní historii.

Nejdříve je však dobré se ptát, proč vlastně ke snaze vedoucí k zakotvení tohoto institutu do nejen českého právního řádu došlo. V současném globalizovaném světě nabývají právnické osoby stále většího významu a s tím spojeného vlivu a jeho dopadů na společnost jako takovou. S rostoucím významem, ekonomickou a často i nepřímou politickou silou a vlivem, vyvstala otázka jejich kontroly a zejména odpovědnosti, kterou za své jednání a dopady svého jednání nesou. V rodině zemí kontinentální právní tradice se koncept trestní odpovědnosti právnických osob prosazoval velmi těžko a relativně pozdě v porovnání se zeměmi common law.

Kontinentální právní tradice, zastávající starou římskoprávní zásadu *Societas delinquere non potest* (společnosti nemohou jednat zaviněně), neakceptovala dlouhou dobu možnost přijetí úpravy, která by dopadala na právnické osoby jako takové. Postupem času, jak se začaly hromadit argumenty a volání po postihu korporací, došlo k postupnému prolomení tohoto postulátu v jednotlivých zemích. V roce 1976 se pomyslnou první vlaštovkou stalo Nizozemsko. A v současnosti, více než 35 let poté, došel institut trestní odpovědnosti právnických osob svého uplatnění i v naší zemi. Komplikované a zdlouhavé tuzemské diskuse v posledních letech tedy došly svého konce, co se týče otázky, zda zákon přijmout či ne. Ale to neznamená, že diskuse a úvahy nad smysluplností tohoto institutu a jeho transformace do českého právního řádu, jako takové byly skončeny. Naopak.

V rámci této práce se hodlám zaměřit na současnou právní úpravu a její genezi a složitý vývoj, který byl provázen celou řadou právních i politických disputací.

V obecné rovině se podívám na základní argumenty vedoucí zastánce a odpůrce trestní odpovědnosti právnických osob k jejich postojům. V rámci této práce také nemůže chybět srovnání přístupů některých evropských zemí k tomuto problému.

Důležitou součástí práce je i její část věnující se vybraným klíčovým institutům zákona, zejména pak otázka katalogu trestných činů, jejich přičitatelnosti právnickým osobám, dále otázka nástupnictví právnické osoby, její trestání, druhy trestů, otázku promlčení a z procesních otázek pak institut obhajoby právnické osoby.

V rámci úvah *de lege ferenda* bych rád nastínil a rozvinul možnost rozšíření uplatnění některých ustanovení zákona, zejména pak co do okruhu trestných činů, za něž mohou být právnické osoby stíhány, kde bych rád docílil možnosti rozšířit katalog vybraných trestných činů na celou zvláštní část trestního zákona.

Vzhledem k požadovanému rozsahu práce jsem se po konzultaci a dohodě s vedoucím diplomové práce rozhodl zaměřit ve své práci na převážně juristické otázky související s tématem práce a proto jsem v rámci předkládané práce nezařadil kapitoly o vývoji institutu trestní odpovědnosti právnických osob a o jejich typologii. Podobně pak v rámci kapitoly „Pohled do zahraničí“ a „Vybrané instituty zákona o trestní odpovědnosti právnických osob“ jsem dospěl opět po dohodě s vedoucím práce k výběru, z mého pohledu, důležitých příkladů.

1. Proces přijímání právní úpravy v ČR po roce 1993

Česká republika, země náležející do okruhu zemí kontinentální právní tradice přijetím zákona 418/2011 Sb. učinila významný krok, kterým se na jednu stranu odklonila od staleté tradice primátu trestní odpovědnosti fyzických osob, avšak na stranu druhou se významně přiblížila a přizpůsobila trendu, který převládá ve světě, i jeho části nacházející se na evropském kontinentu. Trendu, který reflektuje vzrůstající ekonomickou i společenskou roli právnických osob v současné době. Zákon 418/2011 Sb. není žádným náhlým krokem, který by byl učiněn bez hlubší a déle trvající diskuse, podobně vzrušené a hluboké jako v jiných zemích. Česká republika se stala zatím poslední evropskou zemí, která koncept trestní odpovědnosti právnických osob přijala za svůj. Krátce před ní byla podobná úprava přijata na Slovensku (změnou trestního zákoníku zákonem 224/2010 z.z., k 1. 9. 2010) a v Rakousku (od roku 2006). Diskuse nad přijetím právní úpravy v tomto duchu zabrala České republice více než jedno desetiletí.

1.1. Návrh zákona 2004

S blížícím se vstupem do Evropské unie se v roce 2000 scházela z iniciativy tehdejšího ministra spravedlnosti Otakara Motejla specializovaná komise, jejímž úkolem bylo zvážit případné klady a zápory uvažované úpravy. Jednou z hlavních otázek komise se stala otázka nutnosti zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu na základě splnění požadavků plynoucích z mezinárodních závazků souvisejících se vstupem naší země do rodiny evropských národů – Evropské unie.

Komise však, jak plyne ze zveřejněných závěrů¹, nedošla ke shodě u řady hodnocených bodů. Vzhledem k zadání práce komise se hlavní neshoda vztahovala vůbec k otázce samotné potřeby zakotvení institutu trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu. Ze závěrů, které komise publikovala, je třeba zmínit, že komise neshledala v žádném z mezinárodních dokumentů své doby žádný ultimativní požadavek týkající se zavedení výlučné trestní odpovědnosti právnických osob v rámci

¹ MUSIL, Jan, PRÁŠKOVÁ Helena, FALDYNA, František. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. *Trestní právo*. 2001, č. 3, s. 6-17. ISSN 1211-2860.

právního řádu přistupující země, kterou v roce 2000 Česká republika byla. Terminologické problémy shledala komise také co do definice pojmu právnické osoby, neboť žádný ze zkoumaných mezinárodních dokumentů takovou definici neobsahoval, což by, dle závěrů komise mohlo působit problémy při konstrukci osobní odpovědnosti v rámci případného připravovaného zákona. V souvislosti s tím také členové komise upozornili na problematičnost apriorního přejímání vzorů právní úpravy tohoto institutu z anglosaských zemí, kde tato otázka již dávno nepatří mezi sporné body. Navíc, vzhledem k novosti takové úpravy v našem prostředí je třeba vést diskusi nad případným postupem při zavádění takové úpravy.

K otázce sankcionování právnických osob, které by dle mezinárodních požadavků mělo splňovat požadavky účinnosti sankcí, jejich přiměřenosti a preventivního či odstrašujícího efektu pak komise dodala, že je lze ukládat a naplnit i bez zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob a že daného cíle, tedy vedení právnických osob k odpovědnosti za jejich nežádoucí a zákon překračující jednání, lze dosáhnout i prostředky správního trestání. Problém zde pak komise spatřovala ve značné roztržitosti a celkové nedostatečnosti právní úpravy, která by dle jejích závěrů zasluhovala zásadní proměnu. Komise uvedla, že není nijak vyloučeno o tomto institutu uvažovat, avšak na druhou stranu jej ani jednoznačně nedoporučila k přijetí.

1.1.1. Projednávání v Poslanecké sněmovně

Přes nejasné a nejednotné závěry ohledně nutnosti přijmout změnu právní úpravy ve smyslu zavedení institutu trestní odpovědnosti do českého právního řádu, byl Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR předložen v roce 2004 návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Pavel Němec, tehdejší místopředseda vlády a ministr spravedlnosti tehdy při uvádění zákona na plénu komory uvedl, že je nutno reflektovat mezinárodní požadavky a zajistit účinné sankce vůči deliktnímu jednání právnických osob.²

² Úvodní slovo P. Němce z pojednání o návrhu zákona v Poslanecké sněmovně. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. [cit. 2012-11-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/037schuz/s037044.htm>>.

Návrh zákona si v tehdejší době vysloužil řadu kritických poznámek, a to i přímo na sněmovní schůzi v diskusi v rámci prvního čtení. Předmětem kritiky se tehdy stal mezi jinými i výčet skutkových podstat trestných činů, na které by úprava tehdejšího návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob doléhala. Poslankyně Vlasta Parkanová, jako zpravodajka ve své řeči kritizovala velké množství trestných činů, pro něž by mohla být právnická osoba stíhána.³ Poslanci pak zpochybňovali, zda je rozumné snažit se právnické osoby učinit odpovědné například i za trestný čin znásilnění, sexuálního nátlaku či pohlavního zneužití. V kontextu tehdejší diskuse, z roku 2004, je zajímavé připomenout si slova tehdejšího opozičního poslance Jiřího Pospíšila, který poté, v roce 2011, jako ministr spravedlnosti, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob pomáhá prosadit ve vládě i Parlamentu, když uváděl navrhovanou normu jako nadbytečnou a nesystémovou, protože není zasazena do tehdy připravovaného trestního zákoníku.⁴

Další výtkou, kterou adresovali nejen zákonodárci vládnímu návrhu, byla nedostatečná míra ochrany třetích osob, které se nikterak nepodíleli na trestné či protiprávní činnosti. Návrhu byla vyčítána i úprava přičitatelnosti trestných činů. Poslanec Ivan Langer pak kritizoval předkladatele návrhu z toho, že jediným důvodem pro přijetí úpravy je hledání systému sankcí a možností, na jejichž základě bude možno dosáhnout na majetek právnické osoby. Ve Sněmovně se návrhu zákona dostalo minimální podpory, dokonce i poslanci tehdejší vládní koalice J. Kavan či Z. Jičínský vystoupili s kritikou k návrhu zákona. Pořadové hlasování č. 28 dopadlo následovně. Z přítomných 125 poslanců se pro návrh na zamítnutí zákona v prvním čtení vyslovilo 69 přítomných, proti 43. Návrh na zamítnutí byl tedy přijat.

1.2. Návrh zákona a legislativní proces 2011

Poté, co byl návrh zákona v roce 2004 odmítnut Poslaneckou sněmovnou, pokračovaly úvahy nad další možnou existencí systému, který by umožňoval sankcionovat právnické osoby za protiprávní jednání. Možnost řešit odpovědnost právnických osob v oblasti správního práva byla podrobena zkoumání v rámci materiálu

³ Z projevu poslankyně V. Parkanové. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. [cit. 2012-11-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/037schuz/s037044.htm>>.

⁴ Z projevu poslance J. Pospíšila. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. [cit. 2012-11-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/037schuz/s037044.htm>>.

„Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy“ a jenž byl schválen usnesením vlády dne 30. 11. 2009 pod číslem 1451.

Důvodová zpráva k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim pak shrnula nedostatky takové varianty. Na prvním místě důvodová zpráva uvádí pochybnosti, které by vznikly ohledně ústavnosti takového přístupu. Autoři zprávy uvádí, „že existuje klíčová oblast protiprávních jednání, za která pro jejich vysokou společenskou škodlivost hrozí závažný trest, a proto je postih těchto jednání vyhrazen soudní pravomoci... Podle článku 90 Ústavy o vině a trestu za trestné činy rozhodují jedině soudy... A je proto obtížně odůvodnitelné, aby se pro právnické osoby uplatňovala jiná pravidla než pro osoby fyzické.“⁵ Dále pak v důvodové zprávě vyjadřují pochybnosti nad funkčností nutných nových skutkových podstat správních deliktů a jejich konstrukcí, jež by dle autorů byla notně komplikovaná, a nelze vyloučit problémy při jejich využití v praxi. Dle autorů by také systém správní odpovědnosti právnických osob nemohl zcela umožnit mezinárodní spolupráci v řízeních proti právnickým osobám. Dále pak mezi námitky proti zavedení systému správní odpovědnosti právnických osob je řazena potřeba vytvoření nové procesní úpravy „jež by umožnila správním orgánům opatřit důkazy potřebné pro rozhodnutí o odpovědnosti právnické osoby. Do takové úpravy by bylo třeba přejmout celou řadu typicky trestněprávních institutů. Přitom trestní právo má všechny takové instituty upraveny a orgány činné v trestním řízení jsou na rozdíl od správních orgánů zvyklé je užívat.“⁶ Navíc pak tento ohled v důvodové zprávě je akcentován na téže straně, kdy se tvrdí, že případný vznik souběžně fungujících orgánů trestních a správních by oběma umožňoval na sobě nezávisle provádět podobné či stejné úkony, čímž by notně trpěla koordinace a efektivita takových jednání obou takových případně vzniklých organizačních struktur. Navíc předávání informací, spisů či dokumentů mezi nimi by způsobovalo zdržení ve věci a souběžná aplikace rozdílných pohledů na skutkové okolnosti by mohla vést ke zmaření účelu postihu takové právnické osoby. V dalším bodě pak důvodová zpráva

⁵ Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. s. 25 [cit. 2012-11-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>>.

⁶ Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. s. 26 [cit. 2012-11-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>>.

vidí negativně otázku výkonu působnosti takových správních orgánů, že by měly rozhodovat o odpovědnosti právnických osob. Dosud totiž každý ze správních orgánů je zaměřen na výkon státní správy na jemu definované, omezené oblasti, v rámci které působí a na niž je zaměřen. Navíc pak žádný z takových správních orgánů není natolik vybaven pro boj se závažnou kriminalitou, kterou by měl postihovat a sankcionovat. Za takové situace by se muselo uvažovat o zřízení zcela nového samostatného orgánu s širokou mírou působnosti, dostatečným hmotným i personálním vybavením, což by ovšem mělo svůj dopad jak na činnost stávajících orgánů činných v trestním řízení, tak i na otázku financí a zejména na tvorbu nové rozpočtové kapitoly, která by rozhodně nebyla zanedbatelná.

Ve výsledku tedy nakonec bylo dosaženo závěru, že pokud má právní řád umožnit účinné sankcionování protiprávního jednání právnických osob, je nutné uvažovat o zavedení právě trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu. Neboť i vzhledem k výše zmíněným překážkám by jiné řešení nebylo dostatečně efektivní, ať již co do své samotné realizace a funkčnosti, či v otázce vzniklých nákladů finančních. Důvodová zpráva pak toto završuje konstatováním: „*Jiné modely než pravá trestní odpovědnost samostatný postih právnické osoby dostatečně neumožňují a činí jej víceméně závislým na postihu konkrétní fyzické osoby.*“⁷ A pouhé využívání dosavadního ochranného opatření tj. zabránění věci či jiné majetkové hodnoty by též nebylo považované za dostatečné, neboť „*pokud by se Česká republika spokojila s pouhou možností odčerpání zisku právnické osoby, nebude takové opatření žádnou monitorovací organizací (Rada Evropy, OECD, EU, OSN) hodnoceno jako sankce, tím méně jako sankce účinná, přiměřená a odrazující.*“⁸ Nemluvě o tom, že řada mezinárodních dokumentů hovoří o nutnosti uložení peněžité sankce. Tyto závěry pak v obecné rovině shrnul v Poslanecké sněmovně v rámci prvního čtení projednávání vládního návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil dnes 10. 5. 2011 ve svém úvodním slově: „*Tato vláda i vláda předchozí se tematikou trestní odpovědnosti právnických osob velmi podrobně*

⁷ Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. s. 28 [cit. 2012-11-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>>.

⁸ Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. s. 29 [cit. 2013-04-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>>.

*zabývala. Po analýze, která byla zpracována Ministerstvem vnitra a Ministerstvem spravedlnosti, se vláda nakonec přiklonila k tomu, že pro české právní prostředí bude vhodnější postupovat cestou trestní odpovědnosti právnických osob, kdy o jednotlivých deliktech budou rozhodovat soudy, nikoliv správní orgány.*⁹

1.2.1. Projednávání v Poslanecké sněmovně

Jak vyplývá z výše uvedeného, do legislativního procesu se nakonec dostal vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. V rámci rozpravy v prvním čtení jako první vystoupil ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil, který shrnul základní body navrhované úpravy a zdůvodnil ji. Zejména pak kladl důraz na dodržení a naplnění mezinárodněprávních závazků České republiky.¹⁰ Ministr také zdůraznil, že navržená konstrukce vychází z toho principu, že trestní odpovědnost právnických osob bude posuzována nezávisle na odpovědnosti osoby fyzické a hájil otázku přičitatelnosti jednání právnických osob či otázku přechodu trestní odpovědnosti na nástupnickou osobu. Dále pak poslanec zpravodaj Marek Benda vyjádřil hned na úvod značnou míru skepse nad navrhovanou úpravou, která dle jeho slov není ČR vlastní a je jí vnucovaná zvenčí.¹¹ V dalším vystoupení pak poslankyně Marie Nedvědová kritizovala navrhovanou úpravu i z pohledu katalogu trestných činů, za něž mohou být právnické osoby sankcionovány, a shledala návrh za nedostatečný.¹² Na stejné schůzi Sněmovny v rámci rozpravy v prvním čtení byla opětovně vyslovena, tentokrát poslankyní Ivanou Weberovou, domněnka zneužitelnosti navrhované úpravy v rámci konkurenčního boje mezi právnickými osobami. A konečně, došlo i na kritiku faktu, že je předkládána zvláštní trestní norma v okamžiku, kdy teprve od roku 2010 je účinný nový trestní zákoník a zda by nestálo za to, obě normy sjednotit. Návrh nakonec prvním čtením prošel a byl přikázán ústavněprávnímu výboru Poslanecké sněmovny. Z přítomných 163 poslanců hlasovalo 148 pro, nikdo proti.

Ústavněprávní výbor Sněmovny pak na své 26. schůzi dne 29. června 2011, doporučil svým usnesením Poslanecké sněmovně, aby návrh zákona schválila. Výbor

⁹ Z projevu ministra Jiřího Pospíšila. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. [cit. 2012-12-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/016schuz/s016244.htm#r1>>.

¹⁰ *Tamtéž*

¹¹ Z projevu poslance Marka Bendy, dostupný z WWW: *Tamtéž*.

¹² Z projevu poslankyně Marie Nedvědové, dostupný z WWW: *Tamtéž*.

připojil několik legislativně-technických návrhů změn, zejména pak návrh na rozšíření katalogu trestných činů v rámci ustanovení § 7 zákona, za něž by byly odpovědné právnické osoby: porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248 trestního zákoníku), sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257), pletichy při veřejné dražbě (§ 258), poškození vodního zdroje (§ 294a trestního zákoníku), neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (§ 298a trestního zákoníku).

Po skončení třetího čtení a vypořádání pozměňovacích návrhů nakonec došlo k závěrečnému hlasování (pořadové číslo 168) dne 27. 9. 2011 o znění usnesení: "Poslanecká sněmovna vyslovuje souhlas s vládním návrhem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, podle sněmovního tisku 285, ve znění schválených pozměňovacích návrhů." Z přítomných 156 poslanců hlasovalo pro návrh 122, proti 25. S návrhem tedy byl vysloven souhlas a byl postoupen Senátu.¹³

1.2.2. Projednání v Senátu

Na půdě Senátu 27. října 2011, v rámci 13. schůze, ministr spravedlnosti opětovně přesvědčoval zákonodárce o nutnosti přijmout návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zejména z důvodů dodržení a naplnění mezinárodních závazků České republiky a také z důvodu zlepšení postihování trestné činnosti páchané právě právnickými osobami či v jejich zájmu. Senátor Miroslav Antl pak seznámil Senát s doporučením senátního ústavněprávního výboru v tom smyslu, že doporučuje Senátu projednávaný návrh zákona schválit ve znění postoupeném Poslaneckou sněmovnou. Někteří senátoři, například V. Dryml, napadali otázku přičitatelnosti a její formulaci v rámci ustanovení § 8, písmeno d). K tomu ministr spravedlnosti dodal: „*Konstrukce přičitatelnosti, jak je upravena, byla převzata z rakouského modelu a v Rakousku funguje a nečiní velké problémy. Máme-li nějak vymezit okruh jednání, která se přičítají právnické osobě, tak tam vedle např. statutárních orgánů a jejich*

¹³ Ke schvalování zákona pak více: VOLEVECKÝ, Petr. K okolnostem vzniku zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Trestní právo*. 2012, č. 6. ISSN 1211-2860., a VOLEVECKÝ, Petr. Trestní odpovědnost právnických osob podle navrhovaného zákona. *Trestní právo*. 2011, č. 12. ISSN 1211-2860

členů musí být i zaměstnanci.“¹⁴ Nakonec senátoři návrh zákona podpořili a tento byl přijat hlasy 48 z nich, proti byli 2, z celkem 61 přítomných. Návrh tedy putoval k posouzení prezidentu republiky.¹⁵

1.2.3. Postoj prezidenta republiky

Po úspěšně završeném legislativním procesu v obou komorách Parlamentu dostal „na stůl“ k posouzení a případnému podpisu prezident republiky Václav Klaus. Ten ve svém dopisu předsedkyni Poslanecké sněmovny ze dne 18. listopadu 2011 uvedl své stanovisko:

„Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob popírá vazbu mezi pachatelem a trestem a je spíše příkladem alibismu než důsledné snahy potrestat viníky trestných činů. Protože stát nebývá schopen odhalit konkrétní iniciátory a pachatele trestných činů konaných prostřednictvím činnosti právnických osob, hodlá trestat tyto právnické osoby jako takové. Trestné činnosti se však může dopustit pouze konkrétní člověk, nikoli instituce. Jsem přesvědčen, že proti alibismu v podobě nehledání konkrétního viníka má stát bojovat a ne mu dávat průchod. Zákon, který mi byl předložen k podpisu, tento nezodpovědný přístup posiluje.

Princip individuální trestní odpovědnosti není žádným nemoderním dogmatem. Patří k úspěchům historického vývoje na přelomu 18. a 19. století a je jedním z úhelných kamenů tzv. kontinentálního práva. Pokud je nemoderní on, pak by nutně musel být nemoderní celý koncept individuální svobody a s ní neoddělitelně spjaté individuální odpovědnosti.

Módní tendence zavádění trestní odpovědnosti právnických osob jde proti logickému trendu odbourávat institut kolektivní viny, proti možnosti přenášet vinu na jiného či ji rozkládat na větší skupinu osob. Tento zásadní důvod – že trestán má být vždy konkrétní, skutečný viník – by měl sám o sobě stačit k odmítnutí tohoto zákona.

¹⁴ Z projevu senátora V. Drymla. *Senát Parlamentu ČR* [online]. [cit. 2012-12-20]. Dostupný z WWW : < <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=62264> >.

¹⁵ K procesu schvalování také dále: VANTUCH, Pavel. Parlament schválil trestní odpovědnost právnických osob. *Trestní právo*. 2011, č. 11. ISSN 1211-2860.

Navíc je konkrétní podoba zákona špatně zpracována, neboť představuje jen velmi hrubou kostru procesních otázek trestního stíhání právnických osob. V praxi to nemůže stačit a soudy budou nuceny v konkrétních kauzách improvizovat a dikci zákona dotvářet. Jsem přesvědčen, že soudy takovou moc mít nemají a že by to bylo v příkrém rozporu se základním principem právního státu, kterým je právní jistota. Každý, kdo má být trestán, má znát pravidla předem. To platí obecně a v trestním právu to musí platit ještě silněji.

Připouštím, že některá odsouzeníhodná jednání jsou v praxi prováděna prostřednictvím právnických osob. Zavedení jejich trestní odpovědnosti však nic neřeší, velmi pravděpodobně jen postihne nevinné. Parlament by se měl pokusit nalézt způsob, jak taková jednání účinně, přiměřeně a dostatečně odstrašujícím způsobem trestat i při zachování principu individuální trestní odpovědnosti, tak, aby byli odhalováni skuteční viníci.

Věřím, že se poslanci nad těmito argumenty zamyslí a princip trestní odpovědnosti právnických osob odmítnou.¹⁶

Zákon byl tedy prezidentem republiky vrácen Poslanecké sněmovně s výše uvedeným stanoviskem prezidenta republiky (publikováno jako sněmovní tisk 285/4). K otázce, zda sněmovna setrvá na svém původním stanovisku, se takřka diskuse nevedla, pouze byly zopakovány poslanci Doktorem, Šeichem a Nedvědovou již dříve uváděné důvody pro zamítnutí. 6. prosince 2011, v rámci 32. schůze sněmovny, bylo ze 166 přítomných členů Poslanecké sněmovny plných 120 z nich pro usnesení, kterým komora setrvala na zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob.¹⁷ 22. prosince byl zákon zveřejněn ve Sbírce zákonů a v účinnost vešla k 1. lednu 2012.

K námitkám uváděných prezidentem republiky lze konstatovat, že zákon nikterak nepopírá vazbu mezi pachatelem a spáchaným trestným činem. Pro případné stíhání právnické osoby totiž vždy bude klíčové to, zda se činu dopustila odpovědná

¹⁶ Stanovisko prezidenta k tisku 285/0. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: Sněmovní tisk 285/4* [online]. [cit. 2013-01-02]. Dostupný z WWW:

<<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=285&ct1=4>>. nebo Tisková sdělení: Prezident vetoval zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. *Václav Klaus* [online]. [cit. 2013-01-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.klaus.cz/clanky/2971>>.

¹⁷ Usnesení Poslanecké sněmovny ze dne 6. 12. 2011, publikované pod číslem 419/2011 Sb.

osoba definovaná ustanovením § 8 zákona. Taková osoba za svůj čin bude též stíhána, ovšem navíc svou odpovědnost ponese i právnická osoba, jejímž jménem či pro jejíž prospěch pachatel spáchal daný čin. Jednání takové osoby bude tedy přičítáno i právnické osobě, protože u té se předpokládá, že její kontrolní a organizační mechanismy mají působit preventivně a nedopustit podobné jednání. Dále pak prezidentova argumentace o uplatnění principu kolektivní viny stojí na argumentační metodě „strawman“ (česky: strašák). Vina se totiž nerozšiřuje na další osoby fyzické či právnické apriorně. Nýbrž dochází na základě jasně definovaných pravidel k přičtení takového činu právnické osobě z toho důvodu, že její vedoucí či odpovědné osoby nedokázaly vyvinout dostatečnou či vůbec jakoukoliv snahu spáchání činu zabránit a předejít tak následkům jím způsobených. Trest, který pak právnické osobě bude uložen, se může samozřejmě dotknout i jiných osob, například co do jejich majetkové účasti, míry výnosů, avšak k podobným dopadům dochází i při trestání fyzických osob, kdy trestem jsou postiženi i blízcí pachatele. Trefně toto popisuje komentářová literatura: *„Příbuzným loupežníka se jistě nemusí líbit, pokud dojde k odčerpání výnosů, které nestačili spotřebovat... I to nevinné dítě bude trpět tím, že tatínek je ve vězení.“*¹⁸ K dogmatické stránce argumentace prezidenta republiky, který tvrdí, že individuální trestní odpovědnost je základním stavebním kamenem kontinentální právní kultury a jeho spojení s hodnotou svobody, lze uvést v první řadě to, že nelze vzhledem ke změně okolností oproti době 18. a 19. století vůči situaci současné doby lpět na desetiletí budovaném dogmatu jen proto, že je to dogma, pokud se jasně projevuje nutnost jeho přehodnocení a navíc, ukazuje-li se, že narušení domnělého dogmatu v jiných zemích nepřineslo žádné výrazné omezení individuální svobody jedince a jeho odpovědnosti, jak se snaží prezident analogicky vyargumentovat. Podobně lze totiž na druhou stranu tvrdit, že země, kde tento institut trestní odpovědnosti právnických osob je zaveden - za všechny jmenujme Spojené státy a Spojené království - jsou i nadále považovány za bašty svobodné společnosti akcentující individuální svobody. Tudíž jen těžko lze přijmout prezidentovu argumentaci, že narušení konceptu individuální trestní odpovědnosti by mělo mít za následek omezování individuálních svobod a práv občanů. Následná prezidentova námitka ohledně narušení principu právní jistoty se též nezdá

¹⁸ FOREJT, Petr, HABARTA Petr, TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha : Linde Praha, 2012. s. 20. ISBN 978-80-7201-875-8.

býti silnou. Prvně proto, že pravidla bude předem znát každý, neb tato norma pravidla určuje, tedy každý bude mít možnost seznámit se s nimi a nelze tvrdit, že by takový člověk nemohl vědět, co ho za jeho případné protiprávní jednání čeká. Chtěl-li prezident narazit na otázku retroaktivního působení normy, je třeba konstatovat, že norma jako taková se stala účinnou k prvnímu lednu 2012. Jak uvádí komentářová literatura, „*trestní odpovědnost právnických osob nastává bezvýhradně jen v případě trestných činů spáchaných od okamžiku jeho účinnosti.*“¹⁹ Prezidentova námitka, že soudy budou muset dikci zákona dotvářet už pak je jen dalším pokračováním prezidentova negativního postoje k justici a soudům, jimž soustavně v posledních letech a na různých úrovních vyčítá aktivismus a mluví o tom, že žijeme nikoliv v demokracii, ale v soudcokratici.²⁰ Na každý pád, ať již s prezidentem kdokoliv souhlasí či nesouhlasí, je třeba připomenout, že zákonodárce se rozhodl jeho námitky nepřijmout a norma vstoupila v účinnost.

1.2.4. Legisvakanční lhůta

Legisvakanční lhůta tedy v případě zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byla velmi krátká a je otázkou, zda 9 dní, jež poskytl zákonodárce odborné i laické veřejnosti na seznámení s normou je dostačující. Osobně dospívám k závěru, že i přes dlouhou dobu přípravy a projednávání samotného zákona, nelze spravedlivě očekávat od příjemců zákonné normy, aby se s jejím duchem a literou náležitě seznámili a byli připraveni k její aplikaci. Nelze totiž rozumně předpokládat, že se veřejnost odborná, natož pak laická, bude průběžně seznamovat s každou normou v každé fázi jejího legislativního procesu, aby pak mohla tato vejít v účinnost těsně po jejím definitivním schválení. Je zde proto nutné souhlasit s názorem prof. Jelínka, že podobný přístup zákonodárce nesvědčí o úctě k právu a ani o snaze umožnit veřejnosti seznámit se s principy právní úpravy v rozumné době.²¹

¹⁹ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Vyd. 1. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-807-3577-209.

²⁰ K tomu například: KLAUS, Václav. *Soudcokracie v ČR: fikce, nebo realita? : sborník textů*. Vyd. 1. Editoval Martin Loužek. Praha : CEP Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006, Ekonomika, právo, politika, č. 52/2006. 183 s. ISBN 80-865-4759-0.

²¹ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2013. Komentátor. s. 251. ISBN 978-80-87576-43-4

2. Srovnání zamítnutého návrhu zákona z roku 2004 se schválenou normou roku 2011

2.1. Důvody pro odmítnutí návrhu zákona v roce 2004

Návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob předložený Parlamentu v roce 2004 byl odmítnut sněmovnou již v prvním čtení zejména proto, že podle poslanců navrhovaná norma hodlala zavést trestní odpovědnost právnických osob v rozsahu mnohem širším, než vyžadovaly mezinárodní požadavky. Kritizován byl taxativní výčet trestných činů, jichž by se právnická osoba mohla dopustit. Poslancům se norma zdála být též zcela nadbytečná a nepotřebná. Velmi kritizována byla i otázka přičitatelnosti spáchaných trestných činů právnické osobě a s tím související riziko kriminalizace právnických osob, zneužití tohoto institutu v rámci konkurenčního boje. Poslanci také podrobili kritice nekonceptnost celého záměru zákona, zejména pak ve světle toho, že byl připravován (avšak posléze odmítnut) nový trestní zákoník a existenci takovéto zvláštní normy mimo celistvý kodex byla pro zákonodárce nepřijatelná. Jedním ze stěžejních bodů pro odmítnutí návrhu se pak na plénu sněmovny stala otázka ochrany třetích osob.²²

2.1.1. Srovnání návrhů 2004 a 2011

Pro lepší pochopení jak návrhu odmítnutého, tak návrhu, který v roce 2011 prošel celým legislativním procesem, je záhodno porovnat systematiku a klíčové instituty obou norem.

2.1.2. Systematika

Návrh zákona z roku 2004 byl rozčleněn do pěti částí – obecná ustanovení, základy trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, trestní řízení a účinnost - a obsahoval 35 paragrafů.

Schválený návrh z konce roku 2011 je rozčleněn do šesti částí, kdy před závěrečná ustanovení o účinnosti zákona je vložena část pojednávající o zvláštních

²² NOVÁČKOVÁ, Soňa. Nový návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (a jeho srovnání s návrhem zákona, který byl v roce 2004 zamítnut). *Trestněprávní revue*. 2011, č. 4. ISSN 1213-5313.

ustanoveních týkajících se právního styku s cizinou. Rozčleněn je pak nový návrh do 48 paragrafů.

2.1.3. Výčet trestných činů

Návrh zákona z roku 2004 a návrh z roku 2011 měli společnou metodu taxativního výpočtu trestných činů, jež by měly být přičitatelné právnické osobě. Zatímco návrh zákona z roku 2004 počítal se 133 trestnými činy, došlo u návrhu z roku 2011 k výraznému snížení počtu vypočtených trestných činů, v návrhu obsažených bylo 73, na konci legislativního procesu výčtové ustanovení obsahovalo 84 trestných činů. Snížení je nejspíše připočitatelné i reakci na zamítavý postoj sněmovny v roce 2004, jejímž členům se zdál navrhovaný výčet v roce 2004 neúměrně široký. V roce 2011 navrhovaný katalog trestných činů dle důvodové zprávy k zákonu uvádí, že okruh navržených trestných činů je striktně omezen pouze na ty, u nichž zavedení deliktů odpovědnosti požadují mezinárodní smlouvy a právní předpisy EU.²³ Předkládaný katalog byl rozšířen ještě o daňové trestné činy, zejména trestné činy proti měně a platebním prostředkům a při projednání v Poslanecké sněmovně přibyly i trestné činy porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248 trestního zákoníku), sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257), pletichy při veřejné dražbě (§ 258), poškození vodního zdroje (§ 294a trestního zákoníku), neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (§ 298a trestního zákoníku).

Oproti návrhu zákona z roku 2004 ale ve schváleném návrhu z roku 2011 zcela chybějí trestné činy proti životu a zdraví. Dále také chybí například trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku a další, u kterých se můžeme jen dotazovat, z jakého důvodu byly vyloučeny podobně jako trestný čin poškození věřitele, zpronevěra, lichva, zatajení věci, způsobení úpadku a další.

²³ Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. s. 40 [cit. 2013-04-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>>.

2.1.4. Okruh osob vyloučených z trestní odpovědnosti

Ani jeden z návrhů neobsahoval obecné vymezení právnické osoby a přenechával tuto oblast normám práva občanského a obchodního. U obou tedy v principu platí, že se vztahují na všechny právnické osoby bez rozdílu, ledaže by tyto byly výslovně zákonným ustanovením z oblasti trestní odpovědnosti vyloučeny. Návrh zákona z roku 2004 z oblasti trestní odpovědnosti vylučoval Českou republiku, Českou národní banku a územní samosprávné celky.

Schválená podoba zákona z roku 2011 do značné míry kopíruje toto ustanovení, kdy vylučuje taktéž z okruhu trestně odpovědných osob Českou republiku a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci. Ovšem oproti návrhu z roku 2004 nevylučuje výslovně Českou národní banku. „Česká národní banka ovšem je trestně odpovědná, protože jde o samostatnou právnickou osobu a má v rozsahu stanoveném právními předpisy kompetence správního úřadu,“ dodává komentářová literatura.²⁴ U obou norem pak lze dovodit i vyloučení trestní odpovědnosti cizích států a mezinárodních organizací veřejného práva. Oba návrhy se také ztotožňují s otázkou, že majetková účast na právnických osobách ze strany státu či územních samosprávných celků nevylučuje trestní odpovědnost takových osob. Současný návrh pak také nevylučuje z trestní odpovědnosti právnické osoby zřízené či založené územními samosprávnými celky. V praxi je tedy třeba dbát na posouzení toho, zda-li se jedná o právnickou osobu či o organizační složku.²⁵

2.1.5. Přičitatelnost trestného činu právnické osobě

Oba návrhy obsahují institut přičitatelnosti trestného činu právnické osobě za definovaných podmínek. První rozdíl je spatřován už v úvodním ustanovení, kdy návrh z roku 2004 rozšířil spektrum toho, co vše se dá považovat za trestný čin spáchaný právnickou osobou, neboť ve výčtu shodném s aktuální úpravou se praví, že jde o „činy spáchané v jejím jménu, v jejím zájmu“, avšak návrh z roku 2004 dodával i formulaci „na úkor či v zájmu jiného“, čímž se rozšiřoval výčet možností pro přičtení protiprávního činu, byl-li uveden v taxativním výčtu přičitatelných trestných činů.

²⁴ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. Vyd. 1. Praha : Leges, 2012. Komentátor. s. 52. ISBN 978-808-7576-076.

²⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. Vyd. 1. Praha : C.H. Beck, 2012. Beckova edice komentované zákony. s. 139. ISBN 978-807-4001-161.

Naopak současná úprava rozšiřuje okruh osob, jejichž jednání lze právnické osobě přičíst, oproti návrhu z roku 2004, o toho, *kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby*. Dále se co do díkce shodují příslušná ustanovení obou návrhů v odstavcích 2, 3 a 4. Návrh z roku 2004 však navíc obsahoval ustanovení o tom, že trestným činem se rozumí i pokus nebo příprava k trestnému činu, nestanoví-li trestní zákon jinak.

2.1.6. Trestní odpovědnost nástupce právnické osoby

Tuto otázku návrh zákona z roku 2004 řešil tou cestou, že pro přechod trestní odpovědnosti na nástupce právnické osoby bylo nutné, aby nejpozději v okamžiku vzniku právního nástupnictví právní nástupce věděl či vzhledem k okolnostem měl vědět, že se před vznikem nástupnictví právnická osoba dopustila trestného činu. Vstupem do konkurzu či likvidace ale trestní odpovědnost nezaniká.

V roce 2011 schválená úprava pak stanovila, že trestní odpovědnost přechází na všechny právní nástupce právnické osoby, a to bez dalšího. Dochází zde tedy k objektivnímu právnímu nástupnictví a nová právní úprava je tedy značně širší a dá se říci, že i mnohem tvrdší, než původně navrhovaná norma z roku 2004, která dávala právním nástupcům možnost vyhnout se rizikovému nástupnictví, pokud o něm věděli, a v případě, pokud by se prokázalo, že nevěděli a vědět nemohli, byl zde dát jasný liberační důvod. Dále schválená úprava také oproti návrhu z roku 2004 mluví o přechodu trestní odpovědnosti na všechny nástupce právnické osoby. Tedy v případě, že dojde k prvnímu nástupnictví mezi osobou A a B, přejde trestní odpovědnost objektivně na osobu B (případně B1, B2, etc dle počtu nástupců). Důvodová zpráva k návrhu zákona z roku 2011 pak odůvodňuje tento přístup objektivního přechodu trestní odpovědnosti bez dalšího tím, že jinak by bylo velmi snadné vyhnout se trestu či důsledkům s ním spojených.²⁶ Důvodová zpráva pak dodává, že inspirace pro tento přístup byla nalezena v rakouské právní úpravě, která zakládá přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce v okamžiku jeho vzniku bez dalšího.

²⁶ Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. s. 44 [cit. 2013-04-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>>.

2.1.7. Otázka účastenství

Návrh zákona z roku 2004 v rámci § 6 odst. 4 výslovně upravil otázku účastenství právnické osoby ve vztahu k trestnému činu tak, že se přiměřeně použije ustanovení trestního zákona o účastenství.

Takováto výslovná úprava chybí ve schváleném návrhu zákona z roku 2011, byť jej předvídá označení § 9, které avizuje úpravu otázky pachatele, spolupachatele a účastníka. Z legislativně technického hlediska se zde zákonodárce dopustil chyby, mluví-li v názvu paragrafu o účastníkovi, ale v samém textu zákona se o něm nikterak nezmiňuje. Ve srovnání s návrhem z roku 2004 to budí pak dojem, že dané ustanovení bylo (i s názvem) zcela přejato, avšak ustanovení o účastníkovi bylo vypuštěno, aniž by zákonodárce toto reflektoval v názvu ustanovení. Z mého pohledu to vyvolává rozpačité pocity nad prací zákonodárce, byť v takto konkrétním bodě. Zde však je nutno vzít v potaz otázku subsidiarity a vzájemného vztahu trestního zákoníku se zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob (tu upravuje ustanovení § 1 odstavec 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob), tedy na řešení otázky účastenství právnické osoby se bude aplikovat ustanovení § 24 trestního zákona. Jak praví komentářová literatura, „*musí být splněna zásada akcesority účastenství, tj. závislost trestní odpovědnosti účastníka na trestní odpovědnosti hlavního pachatele.*“²⁷

2.1.8. Účinná lítost

Současná schválená podoba zákona se co do ustanovení prvního odstavce shoduje s úpravou navrženou v roce 2004.

Změna oproti roku 2004 pak je vysledovatelná co do ustanovení § 11, odstavce druhého aktuální účinné úpravy, kde se praví, že trestní odpovědnost právnické osoby podle odstavce 1 nezaniká, byl – li spáchán trestný čin přijetí úplatku, podplácení nebo nepřímého úplatkářství. K tomu důvodová zpráva uvádí, že vyloučení těchto činů vychází z požadavků mezinárodních organizací a z Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích a Trestněprávní úmluvy o korupci Rady Evropy. A to proto, že se „*institut účinné lítosti stal ve vztahu k podplácení zahraničních veřejných činitelů předmětem opakované kritiky.*“

²⁷ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. Vyd. 2. Praha : Leges, 2013. Komentátor. s. 83. ISBN 978-80-87576-43-4

2.1.9. Promlčení

Otázku promlčení nikterak návrh z roku 2004 neřešil. Aktuální úprava pak disponuje ustanovením explicitně subsidiární povahy, kdy říká, že na promlčení trestní odpovědnosti právnických osob platí obdobně § 34 trestního zákoníku.

2.1.10. Přiměřenost trestu a ochranného opatření

Oba dokumenty, jak aktuální zákon, tak návrh z roku 2004, mluví takřka identicky o tom, že soud přihlédne k povaze a závažnosti trestného činu, poměrům právnické osoby, jejímu působení po činu, snaze po odstranění škody a důsledkům trestu pro budoucí činnost právnické osoby. Současná úprava však navíc vkládá do daného ustanovení i formulaci toho, že soud má přihlédnout k tomu, zda právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu či zda má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu či bezpečnost.

Tato vložená formulace tedy nutí soud k tomu, aby navíc zvažoval význam stíhané právnické osoby pro daná odvětví, až bude přistupovat k udělování trestu. Zůstává otázkou, zda-li však tímto přístupem zákonodárce nenarušuje princip rovnosti a naplní tím kritickou zásadu „když dva dělají totéž, není to totéž“. V tomto ohledu je třeba souhlasit s tím komentářem, že tato zákonná formulace znamená, „že dvě právnické osoby se mohou dopustit identického protiprávního jednání, ale jedna bude sankcionována jinak, protože je hospodářsky významnější.“²⁸

2.1.11. Ochrana třetích osob

Navrhovaná úprava z roku 2004 obsahovala relativně skromnou úpravu ochrany třetích osob a to v rámci ustanovení o přiměřenosti trestu, kde byla vložena věta o tom, že soud přihlédne účinkům a důsledkům trestu pro budoucí činnost právnické osoby, jakož i důsledkům, které může mít uložení trestu pro třetí osoby.

Současná norma pak v ustanovení § 14 odstavec 3 toto rozvíjí a říká, že při ukládání trestních sankcí soud přihlédne i k důsledkům, které může mít jejich uložení na třetí osoby, zejména k právem chráněným zájmům osob poškozených a věřitelů právnické osoby, jejichž pohledávky vůči trestně odpovědné právnické osobě vznikly

²⁸ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. Vyd. 2. Praha : Leges, 2013. Komentátor. s. 115. ISBN 978-80-87576-43-4.

v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisí s trestným činem právnické osoby. Je otázka, nakolik by původní ustanovení z roku 2004 bylo vykládáno a užíváno, avšak v principu se při použití výkladových metod dá konstatovat spodoba těchto ustanovení. Avšak je pochopitelné, že zákonodárce nakonec akceptoval o něco konkrétnější popis chráněných práv třetích osob a snažil se tak vyhnout aplikačním těžkostem, které by ono původní ustanovení díky své stručnosti a obecnosti mohlo přinést.

2.1.12. Druhy trestů

Taxativní výčet možných trestů se více méně shoduje jak v návrhu z roku 2004 tak ve schváleném návrhu z roku 2011. Jistou odlišnost můžeme pozorovat u trestu zrušení právnické osoby, kdy v návrhu z roku 2004 bylo výslovně ještě dodáváno, že jde jen o osoby, které nebyly zřízeny zákonem. Což jen o něco explicitněji uvádí fakt, že je třeba, aby právnická osoba splňovala podmínku trestnosti, tedy aby nebyla vyloučena z trestní odpovědnosti zákonem, neboť organizační složky státu jsou, jak již bylo uvedeno, z trestní odpovědnosti vyňaty. Dále pak obě normy shodně mluví o trestu propadnutí majetku, o peněžitém trestu, propadnutí věci (k tomu pak nová úprava dodává dovětek „a jiné majetkové hodnoty“), zákaz činnosti, zákaz přijímání dotací a subvencí a uveřejnění rozsudku. Jisté rozdíly se spatřují ve formulaci toho, že dle návrhu z roku 2004 je možno uložit „*zákaz účasti v zadávacím řízení o veřejných zakázkách a ve veřejné soutěži*“ a současná úprava mluví analogicky o „*zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži*“.

V rámci peněžitého trestu pak zákonodárce oproti návrhu z roku 2004 přistoupil ke zpřísnění trestu, tedy ke zvýšení horní hranice denní sazby, kdy v roce 2004 byla navrhována horní hranice denní sazby na 1 000 000 korun, kdežto současná úprava počítá s horní hranicí denní sazby na 2 000 000 korun, čímž se maximální možný peněžitý trest dostane na 1 460 000 000 korun (při využití maximálního počtu denních sazeb v počtu 730).

Zákaz činnosti je u obou norem formulován obdobně a to v rozsahu jednoho roku až dvaceti let. Podobně shodně jsou pak formulovány podmínky ostatních možných trestů.

2.1.13. Promlčení výkonu trestu a vyloučení z promlčení

Úprava z roku 2004 nehovoří o otázce promlčení výkonu trestu či jeho vyloučení. Nová úprava toto obsahuje a specificky upravuje, dle důvodové zprávy z toho důvodu, že u promlčení výkonu trestu je u fyzické osoby navázáno na délku trestu odnětí svobody, to však je u právnické osoby vyloučeno, proto jsou promlčení lhůty stratifikovány dle výše a míry uděleného trestu právnické osobě. Následně se pak na právnickou osobu dle nové úpravy hledí jako by nebyla odsouzena, pokud od právní moci odsuzujícího rozsudku uplynula doba uvedená v § 24.

Vyloučeno je pak promlčení výkonu trestu uloženého pro spáchání trestného činu teroristického útoku, pokud byl spáchán za takových okolností, že zakládá válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle předpisů mezinárodního práva.

2.1.14. Vztah k řízení o správním deliktu

Navrhovaná úprava z roku 2004 výslovně neupravovala vztah trestního řízení vůči právnické osobě s řízením o správním deliktu. Schválená úprava, zjednodušeně řečeno, stojí na principu, že zahájení trestního řízení brání tomu, aby bylo proti právnické osobě vedeno řízení o správním deliktu. Pokud však již skončilo řízení o správním deliktu pravomocným rozhodnutím, nelze zahájit trestní stíhání právnické osoby.²⁹

²⁹ K tématu více např.: PRÁŠKOVÁ, Helena. Vztah trestního řízení proti právnické osobě a řízení o správním deliktu právnické osoby. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 6. ISSN 1213-5313.

3. Argumentační okruhy v prospěch a nepospěch zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu

K otázce zavádění trestní odpovědnosti, bez ohledu na to, že v ČR byl již příslušný zákon přijat, se vztahuje i otázka důvodů, pro něž je či není dobré o konceptu trestní odpovědnosti právnických osob vůbec uvažovat. Již samotné úvahy, natož pak prosazování a schvalování jakékoliv změny ve společenském životě vyvolávají různé, často protichůdné reakce. Tomuto se nevyhnula ani právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob a lze vysledovat dva základní okruhy přístupů k ní. Z logiky věci se jedná o její podporu a kritiku, a je jedno, zda z čistě praktických, filosofických či dogmatických pohnutek. Pro pochopení celého konceptu je dobře seznámit se se základními tezemi jak tábora podporovatelů, tak i kritiků nové právní úpravy. Samozřejmě se mohou vykytovat i eklektické přístupy k věci, které tu souhlasí a tu nesouhlasí s dílčími částmi úpravy či jednotlivými instituty a jejich provedení. V následujícím textu se pokusím postavit a vysvětlit argumentaci jak zastánců, tak odpůrců zavádění konceptu trestní odpovědnosti právnických osob do právní praxe.

3.1. Argumenty ve prospěch zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.

3.1.1. Naplnění mezinárodních závazků

Česká republika byla poslední zemí Evropské unie, která do roku 2012 nedisponovala ve svém právním řádu úpravou trestní odpovědnosti právnických osob. A splnění závazků mezinárodních a evropských je bezesporu jedním z důvodů pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Na druhou stranu České republice mezinárodní dokumenty přímo neukládaly zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob, avšak vyžadovaly od naší země zavedení takových postihů, jež je možno považovat za účinné, přiměřené a odstrašující v rámci boje proti protiprávnímu jednání korporací.

Například Trestněprávní úmluva o korupci, kterou přijala Rada Evropy a ke které v roce 2002 Česká republika přistoupila, obsahuje ve svém článku 18 závazek pro zavedení odpovědnosti právnických osob, konkrétně pak za činnost související

s nepřímým úplatkářstvím, podplácením či praním špinavých peněz, jež právnická osoba spáchala ve svůj prospěch.

Podobně pak ještě nedávná absence úpravy deliktů odpovědnosti právnických osob neumožňovala České republice ratifikovat a vůbec přistoupit k dalším mezinárodním dokumentům. Za všechny jmenujme dosud neratifikovanou Úmluvu OSN o boji proti nadnárodnímu organizovanému zločinu z 15. listopadu 2000, kterou déle než 13 let ČR neratifikovala. Podobně pak ČR nepodepsala Úmluvu Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu a o financování terorismu z 16. května 2005, či Úmluvu Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním zneužíváním a sexuálním vykořisťováním z 25. října 2007.

Přijetí úpravy trestní odpovědnosti právnických osob tedy umožní České republice, aby mohla přistoupit k mezinárodním dokumentům, které pojednávají v rámci své aplikace i o deliktům postihování právnických osob.

3.1.2. Nutnost reflexe globalizace a rostoucího faktického vlivu korporací

Jedním z hlavních důvodů pro regulaci činnosti a v mezních případech také postihování protiprávní činnosti právnických osob je trend posledních desetiletí, kdy v globalizovaném světě postupně roste faktický vliv korporací na život společnosti. Zejména v hospodářské oblasti je vliv právnických osob nepřehlédnutelný, neboť právě skrze ně je obchodní a hospodářská činnost prováděna a realizována a bohužel to také znamená, že se zde odehrává velká část trestněprávního jednání. Faktická moc právnických osob v této oblasti je zřejmá a s ní souvisí i nutnost přizpůsobit regulační a represivní nástroje nové situaci, kterou je třeba reflektovat. Zejména pak v kontextu toho, že hospodářská činnost je často přeshraničního ba transkontinentálního charakteru. Rostoucí počet a v řadě případů i rostoucí míra vlivu právnických osob s sebou přinesla v posledních letech řadu relativně nových problémů. Ať už mluvíme o zvětšujícím se penzu případů poškozování životního prostředí, nekalosoutěžních jednání. Další rizika lze vysledovat v oblasti nakládání s veřejnými prostředky, ať už v rámci výběrových řízení u veřejných zakázek či nakládání s dotačními tituly a prostředky, jedno zda „evropských“ či „našich“. V tomto ohledu, zejména v souvislosti právě s veřejnými zakázkami vyvstává i otázka provázanosti jednotlivých právnických osob a korporací

a jejich transparentnosti. Samo o sobě není nic proti ničemu, drží-li jedna společnost majetkový či ovládací podíl v jiné či jiných společnostech, avšak nemožnost dohledat vlastníky jednotlivých společností a majetkových struktur ve finále nahrává a napomáhá k realizaci nežádoucího jednání. Současný stav, kdy je takřka nemožné u řady (akciových) společností vypátrat skutečného vlastníka, kdy existuje v řadě veřejně známých případů podezření o účelovostech a zmanipulovaných zakázkách, vyvolal nakonec u zákonodárců činnost, jež by mohla vést k omezení tzv. anonymních akcií, a přispěl by k lepší kontrole nakládání s veřejnými prostředky a zvýšil by i transparentnost tím i důvěryhodnost takových společností, jež se soutěží účastní.

V tomto ohledu je pak tedy třeba při postihování nežádoucího a protiprávního jednání právnických osob si uvědomit míru faktické moci korporace v porovnání s dílčím vlivem jedince na rozhodování a jednání korporace. Může-li tedy korporace ve svém jedinečném celku způsobit svou činností takové následky a škody, než jaké dokáže způsobit jedinec, měly by i ony podléhat trestní jurisdikci. Tato logika pak, založena na argumentační metodě „od menšího k většímu“, zjednodušeně řečeno tvrdí, že postihujeme-li protiprávní jednání jedince, jež může a působí menší míru škody, proč bychom nemohli přistoupit k postihování podobného jednání, které může způsobit řádově mnohem závažnější důsledky?

Takové závažné důsledky můžeme demonstrovat například v oblasti životního prostředí, kdy čím dál častěji jsme svědky řady „nehod“, které ve výsledku silně poškozují životní prostředí a působí majetkové i nemajetkové škody. K poškozování životního prostředí tak dochází často v souvislosti s hospodářskou činností právnických osob. Ať už v historii dávnější či současné, můžeme najít řadu případů, kdy došlo k podobným katastrofám s velkým vlivem na kvalitu životního prostředí:

Bhópál: Nehoda americké chemičky v indickém Bhópálu zasáhla půl milionu lidí. Během havárie, o půlnoci 2. prosince 1984, uniklo z továrny 45 tun prudce jedovatého metylisokyanátu, kyanovodíku a dalších plynů. Přes čtyři tisíce osob zemřelo přímo po havárii. Další trpěli celé měsíce, celkem jich zemřelo asi patnáct tisíc. Další statisíce lidí mají stále těžké zdravotní problémy, včetně slepoty, selhání orgánů a neurologických poruch a velké množství dětí trpí vrozenými defekty. V roce

1989 zaplatila sice společnost Union Carbide půl miliardy dolarů obětem, vzhledem k jejich počtu to však nestačilo ani na základní zdravotní péči.

Herald of Free Enterprise: 6. března 1987 se nedaleko britského pobřeží potopil trajekt Herald of Free Enterprise. Událost je popisována jako největší britská námořní katastrofa od potopení Titanicu a zahynulo při ní 193 osob. Celou tragédii způsobila série dílčích selhání členů posádky. Pomocník loďmistra neuzavřel vstupní dveře, protože spal. První důstojník, který měl zkontrolovat uzavření dveří, opustil palubu ještě předtím. Loďmistr sám dveře nezavřel, poněvadž to nebyla jeho povinnost, kapitán vyplul s lodí, aniž by věděl, zda jsou dveře uzavřeny, signalizace o stavu dveří na lodi nebyla. „*Soudce při aplikaci identifikační teorie nenalezl dost důkazů, že dostatečně významný člen vedení lodní společnosti tuto situaci zavinil, takže nebylo možné této společnosti ji přičíst.*“³⁰

Černobyl: Nejhorší katastrofa jaderné elektrárny v historii. 26. dubna 1986 čtvrtý reaktor elektrárny explodoval. Jaderný mrak se z území Sovětského svazu postupně přesouval nad východní Evropu a Skandinávii, zvýšenou radioaktivitu však zachytily měřicí stanice i v USA a Japonsku. Havárie prostřednictvím nemoci z ozáření způsobila smrt několika desítkám lidí a vyvolala rakovinu u tisícovek dětí. Skoro 150 000 obyvatel z okolí elektrárny bylo evakuováno a přesídleno. Třicetkilometrový okruh kolem elektrárny zůstává veřejnosti nepřístupný. Reaktor číslo čtyři je pod ohromným betonovým krytem, který se však pomalu rozpadá. Zbytek elektrárny přestal fungovat v roce 2000.

Deepwater Horizon: Šlo o havárii plovoucí vrtné plošiny postavené v roce 2001 firmou British Petroleum. Dne 22. dubna 2010 se plošina potopila při vrtání v Mexickém zálivu v důsledku exploze, ke které došlo o dva dny dříve. Samotný vrt však zůstal otevřen a začalo z něj unikat velké množství ropy. Havárie způsobila největší zamoření pobřežních vod ropnou skvrnou v historii Spojených států.

³⁰ FOREJT, Petr, HABARTA, Petr, TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde Praha, 2012. s. 19. ISBN 978-80-7201-875-8.

Exxon Valdes: V noci 24. března 1989 ropný tanker Exxon Valdes najel na útes v aljašském zálivu Prince William. Celkem se do mořské vody dostaly desítky milionů litrů ropy, které znečistily tři tisíce kilometrů pobřeží. Stovky tisíc ryb, ptáků, tuleňů a dalších zvířat zahynuly, přestože se na likvidaci následků nehody podílelo jedenáct tisíc lidí a tisícovka lodí. Jde o nejhorší ekologickou katastrofu v historii USA.

Kolontár/Ajka: V pondělí 4. října ve městě Ajka na západě Maďarska došlo k protržení hráze odpadní jímky u továrny na zpracování bauxitu (získávání oxidu hlinitého pro výrobu hliníku) a uniklo do širokého okolí až 1 milion metrů krychlových toxického kalu. Červený kal, který je žíravý a obsahuje těžké kovy, zaplavil území o rozloze přes 40 kilometrů čtverečních. Deset lidí zahynulo, více než 150 utrpělo zranění. Ve třech zasažených obcích (Devecser, Kolontár, Somlóvásárhely) bylo zničeno asi 300 domů, 500 lidí bylo evakuováno.

Ve finále je tedy otázkou, zda-li je pouhé, často pouze jen částečné odškodnění všech následků podobných katastrof, dostačujícím řešením. Jistě, lze tvrdit, že vysoké částky, které zodpovědné společnosti vyplatily, jsou vysoké, ovšem dokáží plně nahradit způsobené škody? A je pouhé vyplacení finanční částky dostatečnou reflexí způsobené situace? Přikláním se k názoru, že nikoliv. Vnitřní trest či propuštění konkrétního člověka může vypadat na první krok k větší reflexi, ovšem, nakolik v současném světě, který je typický dnes svou hierarchizací a strukturovaností a složitými personálními strukturami a kontrolními mechanismy, je možné, aby v společnostech, jež deklarují svou společenskou zodpovědnost, došlo k takto marginální reakci?

3.1.3. Nejúčinnějšími sankcemi má disponovat trestní právo

Přijmeme-li za svou tezi, že trestní právo má být primárním regulativním - represivním a preventivním - nástrojem postihování závažných protiprávních jednání, je třeba, aby mu pro postih takových jednání byl dán prostor a možnost. Tuto možnost pak pro postihování protiprávní činnosti právnických osob dává právě institut trestní odpovědnosti právnických osob. Jistě, roli správního práva v oblasti regulace fungování právnických osob lze spatřovat při výkonu kontrolní, preventivní činnosti, ale na každý pád vymezenou negativně a to tím, že postih nejzávažnějších jednání a ukládání trestů

za něj má příslušet oblasti trestního práva a justice jako takové. Toto by mělo platit zejména proto, že je nutno respektovat zásadu proporcionality a ekvivalence. Závažnému porušení zákonem chráněných zájmů a hodnot má příslušet odpovídající trest. K čímž závažnějšímu porušení dojde, tím tvrdší by měl být trest a z tohoto pohledu je třeba, aby tento trest byl udělen v rámci systému trestní justice po uskutečnění řádného procesu. Jen taková cesta totiž může zcela legitimizovat užití takových závažných represivních opatření, jakými jsou tresty zrušení právnické osoby, omezení její činnosti či vysoké peněžité tresty.

Uložení trestu v rámci systému trestního práva má též oproti právu správnímu větší difamační efekt. A mluvíme-li o tom, že právo jako takové má plnit i preventivní a výchovnou funkci, nelze nesouhlasit s tím, že protiprávní jednání právnických osob si zaslouží sankci s difamačním rázem. Bude-li totiž hrozit právnické osobě kromě samotného trestu, jež by měl materiální charakter, i například trest uveřejnění rozsudku ve sdělovacích prostředcích, dá se mluvit i významném mementu a hrozbě, která by na právnickou osobu dopadla a která může mít značný vliv na její další chování a funkční existenci v oboru její činnosti v rámci konkurenčního prostředí na trhu.

3.1.4. Častá nemožnost aplikace individuální trestní odpovědnosti

U řady páchaných trestných činů, k jejichž spáchání došlo například díky rozhodnutí kolektivního orgánu právnické osoby je velmi složité naleznout konkrétní fyzickou osobu, jež by nesla trestní odpovědnost, a tak proces nalezení a individualizace viníka se dostává část do slepé uličky a trestný čin, o jehož spáchání není pochyb, zůstane nepotrestán. Zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob tak fakticky zamezí situaci, kdy nelze jasně najít - vzhledem k organizační a rozhodovací struktuře společnosti - konkrétního viníka a odejme takovým osobám možnost vyhnout se trestní odpovědnosti, protože rozhodnutí provedl kolektivní orgán a vyšetřování takových osob zpravidla skončí v okamžiku, kdy je třeba prokázat příčinnou souvislost mezi jednáním konkrétní osoby a spáchaným trestným činem.³¹

Otázkou také zůstává, zda i když se podaří naleznout konkrétní odpovědnou osobu, je její stíhání a vedení k odpovědnosti dostatečně efektivní a dokáže dalšímu

³¹ MUSIL, Jan, PRÁŠKOVÁ Helena, FALDYNA, František. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. *Trestní právo*. 2001, č. 3, s. 11. ISSN 1211-2860.

podobnému jednání – daného jedince i společnosti - zamezit. Profesor Jelínek ve své monografii uvádí: *“Postih fyzických osob jednajících za právnické osoby se ukazuje jako nedostatečně účinný... Když dojde k postihu fyzické osoby, nejsou výjimečné případy, že právnická osoba pokračuje v protiprávní činnosti.”*³² Zůstává tedy otázkou, zda se spokojit s potrestáním konkrétního člověka, zastupujícího právnickou osobu, který jedná v jejím zájmu, či dle pokynů vedení takové právnické osoby. Osobně se přikláním k tomu, že nikoliv a že zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob by mělo mít za cíl učinit za takové jednání ve prospěch právnické osoby či činěné na její pokyn, s jejím vědomím či mlčenlivým souhlasem trestně odpovědným. Což samozřejmě nemůže ale nijak upozadit ani provinění konkrétní fyzické osoby, jež se činu dopustila. V takovém případě pak bude právnická osoba s vědomím toho, že se nebude moci takřikajíc schovat, se muset chovat jinak, neb její jednání bude postižitelné a následky za něj si ponese i ona sama jako celek. A má-li trestní právo na společnost působit i preventivně a odrazovat potenciální pachatele od jejich protiprávního jednání, je tedy pak zcela na místě prosazovat institut trestní odpovědnosti právnických osob, neb tyto osoby jsou nedílnou součástí naší společnosti a společenského i hospodářského života.

3.1.5. Rovnováha práv a povinností

Právnickým osobám je postupem času přiznáváno stále více práv spolu s tím, jak se rozšiřují meze jejich působnosti. Vzhledem k tomu, že práva a oproti nim stojící povinnosti jakéhokoliv subjektu, bez ohledu na typ právního vztahu, by měly být v jisté rovnováze, nelze právnickým osobám ponechat širokou paletu práv a přitom k nim ekvivalentně nepřiradit odpovídající paletu povinností. Zde pak nelze nepřipomenout *„tendenci směřující k maximálnímu sblížení právních statutů osob fyzických a osob právnických.”*³³ Ano, lze tvrdit, že takové povinnosti za právnickou osobu mají uloženy osoby za ní jednající, osoby v pozici statutárních či kontrolních orgánů. Ovšem v současné době, kdy struktury společností jsou často natolik propletené, že nelze v případě protiprávního jednání určit individuální odpovědnost jedince, je rozumné ve

³² JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha : Linde, 2007. s. 88. ISBN 978-807-2016-839.

³³ HURDÍK, Jan. *Právnické osoby a jejich typologie*. Vyd. 1. Praha : C.H. Beck, 2003. Beckova edice právní instituty. s. 75. ISBN 80-717-9790-1.

jménu spravedlnosti požadovat, aby za takové jednání byla odpovědná osoba, v jejímž jménu a pro jejíž prospěch k takovému jednání došlo. Jednak proto, aby bylo učiněno za dost spravedlnosti a vyrovnanosti práv a povinností, a za druhé proto, že taková právnická osoba má být odpovědná za jednání, která se jí dotýkají a mají vliv na její činnost a výsledky. Lze tedy v tomto duchu přisvědčit tezi, že absence trestní odpovědnosti právnických osob jest seznávána jako jistý druh dluhu právní praxe vůči právní teorii.³⁴

3.2. Argumenty v neprospěch zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.

3.2.1. Prolomení zásady individuální trestní odpovědnosti

Asi ze všech protiargumentů vůči zavedení trestní odpovědnosti právnických osob se jedná o ten nejdogmatictější. Zastánci této linie tvrdí, že v rámci našeho kulturního okruhu a dlouholetému přijímání tradičního pohledu na otázku trestní odpovědnosti nelze přijmout za svou trestní odpovědnost právnických osob. Tato doktrína vychází z přirozenoprávního učení, které vychází z primátu individuální svobody jedince, jedince, který jako jediná entita je strůjcem svého jednání a je za něj odpovědný a cokoliv, co se stane, je jen výsledkem činnosti jedince. Tedy, i když jedinec je ten, kdož „vymyslí“ a realizuje právnickou osobu, tato sama o sobě, jelikož je ze své podstaty odvozená od vůle jedince, je stále jen souhrnem vůlí jedinců a stále jen pouhou fikcí, a fikci nelze trestat za konání, jehož není ze své podstaty schopna.

3.2.2. Nepřípustnost konceptu kolektivní viny

Otázka kolektivní viny je velmi citlivá, zejména pak v evropském kontinentálním prostoru, kdy uplatňování této zásady neblaze vstoupilo do dějin. V obecné rovině lze tvrdit, že případný trestněprávní postih může dopadnout i na osoby, jež za něho nenesou žádnou odpovědnost a ničeho se nedopustily a lze pro takové osoby domýšlet řadu negativních důsledků, ať již sociální či zejména materiální. Lze pak logicky dovodit, že je-li někdo postižen důsledky, které vyvolal svým protiprávním jednáním někdo jiný, jedná se do jisté míry o nespravedlnost. Pak je tedy nutno posoudit onu míru, jež je odvislá od postavení a možností takového jedince, který mohl

³⁴ HURDÍK, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob?. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1998, č. 1, s. 32-33. 1210 -9126.

takovému jednání zabránit. V takovém případě ovšem lze naopak spíše tvrdit, že koncept trestní odpovědnosti právnických osob může plnit značnou preventivní roli a působit naopak pozitivně, protože hrozba postihu donutí členy takové právnické osoby regulovat své jednání, a lze proto v takovém případě dát za pravdu tezi o tom, že hrozba trestu může stimulovat aktivitu v rámci kontroly činnosti právnické osoby a posílit prvky prevence deliktního jednání.³⁵ Sluší se i doplnit, že negativní dopady na sobě a svém okolí můžeme pociťovat i při zachování konceptu individuální trestní odpovědnosti, kdy rodiny či blízcí potrestaného jedince se dostanou do situace, kterou oni sami nezpůsobili, například po materiální stránce přijdou o část společného příjmu a trpět jistě budou i po stránce sociální, bude-li individuální pachatel uvězněn.

Další rovinou, o kterou opírají odpůrci trestní odpovědnosti právnických osob svou argumentaci, je obecně sociální otázka. Trest, který si vyslouží právnická osoba, může totiž dopadnout i na její zaměstnance, akcionáře, etc.. A to opět jak materiálně, tak sociálně. Po materiální stránce mohou pociťovat trest (samozřejmě v závislosti na míře takového trestu) například snížením platu či ztrátou pracovního místa, což má i své sociální konsekvence. V takovém případě se ovšem diskuse opět vrací k tomu, nakolik zásadní by byl trest pro právnickou osobu a zda bylo možno jednání právnické osoby zabránit zevnitř, a pak je třeba reflektovat i to, že materiální zajištění a z něj plynoucí sociální status mohl být založen například právě na výnosech z protiprávního jednání.

3.2.3. Právnická osoba je fikcí a není způsobilá jednat zaviněně

Tento argument, jež lze zařadit mezi argumenty právně-dogmatické, stojí na teorii Savignyho, který popíral jakoukoliv reálnost právnických osob. Právnické osoby dle této teorie jsou pouhým myšlenkovým konstruktem, kterému chybí jakýkoliv reálný podklad a z této podstaty, tvrdí zastánci této teorie, nelze rozumně uvažovat o tom, aby právnická osoba – tedy tento myšlenkový konstrukt – mohla býti trestně odpovědná, aby mohla býti pachatelem trestného činu.³⁶ Dále pak odpůrci trestní odpovědnosti právnických osob tvrdí, že nelze považovat za odpovědný takový subjekt, který nedisponuje žádnou vlastní vůlí. Na druhou stranu však právnické osoby ovlivňují

³⁵ MUSIL, Jan, PRÁŠKOVÁ Helena, FALDYNA, František. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. *Trestní právo*. 2001, č. 3, s. 12. ISSN 1211-2860.

³⁶ MUSIL, Jan, PRÁŠKOVÁ Helena, FALDYNA, František. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. *Trestní právo*. 2001, č. 3, s. 12. ISSN 1211-2860.

společenský vývoj a v rámci své činnosti disponují často nezanedbatelnou mocí a vlivem. Tedy v řadě oblastí je právníkům osobám přiznávána právní subjektivita, například v právu občanském, obchodním či správním, a proto lze jen stěží dostát konzistentně této námitce. Proto na závěr nelze nesouhlasit s tezí, že nelze omezit právní subjektivitu právníků osob, protože „*neexistuje právního ani jiného reálného důvodu, aby byla omezována pouze na tato právní odvětví.*“³⁷

S tímto souvisí i námitka, že jsou-li právníkové osoby fikcí, tak nemohou ani jednat zaviněně. Podle odpůrců tohoto institutu jedná právníková osoba vždy zprostředkovaně a to prostřednictvím fyzické osoby a toto zprostředkování jako takové jí nemůže být přičítáno a je nemyslitelné, aby založilo trestní odpovědnost právníků osob. Protože taková osoba nemá vlastní vůli, nemá své vlastní vědomí, tedy proto ve svém jednání, pokud nějaké její vlastní vůbec připouštíme, nemůže být jednáním úmyslným. I tato proti argumentace ovšem spadá do kategorie právně-dogmatické, neboť její základní premisou je bezpodmínečné trvání na konceptu výlučné individuální trestní odpovědnosti fyzických osob. Oproti tomu však lze stavět protiargumentaci založenou na rovnováze práv a povinností v reálném světě: „*Jestliže jsou právníkové osoby způsobilé být nositeli práv a povinností, potom musí být také způsobilé jednat komfortně...nebo naopak nekomfortně.*“³⁸ K otázce zaviněného jednání právníkové osoby a vzhledem k výše uvedenému tedy nemožnosti takového jednání uvádí dosud jediná česká monografie následující: „*Vina, zavinění, chtění, vědění, vytykatelnost, sociálně etický odsudek. Všechny tyto pojmy mají svůj pevně ustálený smysl pouze k fyzickým osobám, jejich použití ve vztahu k právníkům osobám, které nemají psychiku, je nepřipadné.*“³⁹

³⁷ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné*. 5. vyd. Praha : ASPI, 2007, s. 215. ISBN 978-80-7357-260-03.

³⁸ MUSIL, Jan. Trestní odpovědnost právníků osob - ano či ne?. *Trestní právo*. 2000, č. 7-8, s. 3. ISSN 1211-2860.

³⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právníků osob*. Praha : Linde, 2007. s. 100. ISBN 80-720-1683-0.

4. Vybrané instituty zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

Do úvodu je třeba si znovu uvědomit, že zákon o trestní odpovědnosti právnických osob navazuje na předpisy trestního práva – na trestní zákon a trestní řád a z podstaty své povahy je označován za vedlejší trestní zákon. Jeho samostatná existence v rámci trestního práva je dána především díky tomu, že Česká republika k 1. lednu 2010 přijala nový trestní zákon. V tomto světle tedy zákonodárce přikročil k tvorbě samostatného zákona, který doplňuje trestní zákon, a to i z důvodu šetrnosti, aby nová komplexní norma trestního práva hmotného nemusela být hned po dvou letech podstatně měněna.

V následujících podkapitolách jsem se rozhodl vybrat ze svého pohledu zásadní a důležité instituty zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, kterým bych se v rámci práce rád věnoval podrobněji. Výběr byl zúžen i vzhledem k rozsahu práce po konzultaci s vedoucím diplomové práce.

4.1. Katalog trestných činů (§7)

§ 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje 84 skutkových podstat trestných činů a přečinů, jichž se může dle zákonodárce dopustit právnická osoba při svém jednání. Přitom právě toto ustanovení bylo v rámci projednávání zákona jedním z nejdiskutovanějších. Zákonodárci se přeli o to, nakolik má být katalog skutkových podstat široký či úzký. Přitom v zásadě existují 4 modely, které připadaly v úvahu pro řešení tohoto institutu zákona.

Prvním modelem je extenzivní uplatnění kompletního katalogu trestných činů dle trestního zákona (za něž jsou trestně odpovědné osoby fyzické) i vůči posuzování jednání osob právnických. Osoba právnická s osobou fyzickou by tak podléhaly stejnému režimu v tomto ohledu. Otázce aplikace tohoto přístupu se hodlám dále věnovat v kapitole „Úvahy de lege ferenda“.

Druhým možným přístupem je pak taxativní výčet konkrétních skutkových podstat jednotlivých trestných činů, u kterých zákonodárce uzná za vhodné, aby mu byly podřízeny právnické osoby, či nebyly, vydá-li se cestou negativního výčtu, tedy výčtu těch činů, jichž se právnická osoba dopustit nemůže. Takový výčet omezí trestní

odpovědnost právnických osob jen na vybraná jednání. Problémem takového taxativního výčtu, jako obecně každého taxativního výčtu, je právě jeho přesnost a konkrétnost. V okamžiku, kdy se změní okolnosti, či dojde k takovému jednání právnické osoby, které je společensky neúnosné, avšak nepodléhá konkrétním vypočteným ustanovením, stává se taková norma neúčinnou a bude už ze své podstaty velmi náchylná k neustálým změnám a doplňování nových skutkových podstat.

Další možností pak je vymezit okruh či okruhy trestných činů, jichž se právnická osoba může dopustit. Typicky by tedy mohl zákonodárce sáhnout po možnosti takového řešení, které by učinilo právnické osoby trestně odpovědné za např. všechny trestné činy proti životu a zdraví, proti životnímu prostředí a podobně. Tedy vycházelo by se ze systematiky trestního zákona a určovalo by se, jakých trestných činů se typologicky může právnická osoba dopustit. Zde však platí podobná námitka jako u předchozího bodu, totiž ta, že se velmi těžko dá vybalancovat takový přístup v kontrastu s realitou a tím, čeho všeho se může právnická osoba dopustit. Je tedy pro zákonodárce značně riskantní určit jen konkrétní okruh trestných činů, a opět takovýto výčet bude náchylný ke svému rozšiřování či zužování zákonodárcem. A čím větší takovýto prostor k pohybům bude umožněn, tím více utrpí právo samotné i právní jistota, která by měla být veřejnosti poskytnuta.

Typologicky posledním možným přístupem by bylo zachování stávajícího katalogu trestných činů pro fyzické osoby, který by však byl doplněn o speciální a nové skutkové podstaty trestných činů, za něž by trestní odpovědnost nesly jen a pouze právnické osoby.

Zákonodárce, jak již bylo uvedeno, se rozhodl přistoupit k taxativnímu výčtu 84 zločinů a přečinů. Důvodová zpráva k zákonu pak uvádí, že výčet je striktně omezen jen na ty skutkové podstaty, u nichž zavedení trestní odpovědnosti právnických osob požadují normy mezinárodního práva a předpisy EU. Došlo k rozšíření katalogu během projednání ve sněmovně o daňové delikty, ty však podle komentářové literatury nesplňují takové podmínky a nemají základ v dotčených mezinárodních dokumentech.⁴⁰

⁴⁰ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Vyd. 1. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře Wolters Kluwer. s. 25. ISBN 9788073577209.

Taxativní výčet, jehož zákonodárce využil, obsahuje řadu trestných činů napříč zvláštní částí trestního zákona.

Co však budí rozpaky je fakt, že ve výčtu není ani jeden z trestných činů proti životu a zdraví. Nad tím se pozastavuje i odborná literatura: „*Je to zvláštní, protože mezi trestnými činy zařazenými do paragrafu 7 topo nalézáme i trestné činy, u kterých způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti je okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby... Nezařazení trestných činů proti životu a zdraví do výčtu deliktů, za které může být odpovědná právnická osoba, neumožňuje například vyvodit trestní odpovědnost právnických osob při poskytování zdravotních služeb a dopravních služeb při způsobení dopravní nehody či havárie nebo pracovního úrazu, který je trestným činem.*“⁴¹ Dále lze vysledovat, že zákonodárce nakládal velmi kreativně se zařazováním a nezařazováním některých skutkových podstat trestných činů. Za všechny lze takovýto přístup demonstrovat na zařazení trestného činu podvodu podle § 209 trestního zákona. Je-li zařazen tento, vzbuzuje řadu otázek fakt, proč již není zařazen do taxativního výčtu trestný čin zpronevěry podle § 206 trestního zákona. Může-li se dle zákonodárce dopustit právnická osoba podvodu, co přesně vylučuje možnost, že se nemůže dopustit zpronevěry? Tuto otázku nechává zákonodárce i důvodová zpráva bez odpovědi, a proto je třeba se nad ní zamyslet a v duchu této úvahy pak revidovat samotný výčet trestných činů, jichž se může právnická osoba dopustit. Stejně tak zůstává bez odpovědi otázka, proč nebyly do výčtu zařazeny všechny trestné činy dle zvláštní části trestního zákona. Zde se opět důvodová zpráva opírá pouze o mezinárodní požadavky, které označuje za nutné minimum. Jak bylo ale už naznačeno v této kapitole, například daňové trestné činy a některé další, které do výčtu doplnil zákonodárce, tento minimalistický požadavek nesplňují, tudíž původně zamýšlená systematika výčtu je již takto nabourána a otázka jeho nápravy a doplnění výčtu o další trestné činy je nasnadě.

K otázce možností nápravy tohoto nedostatku a obecně úvaze o budoucnosti katalogu trestných činů se vyjádřím v kapitole úvahy de lege ferenda.

⁴¹ JELÍNEK, Jiří, HERZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. Vyd. 2. Praha : Leges, 2013. Komentátor. s. 115. ISBN 978-80-87576-43-4.

4.2. Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin (§6)

Z logiky věci je třeba, aby zákonodárce stanovil, kdo všechno může být trestně odpovědný. V případě zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je tedy třeba řešit otázku, které právnické osoby spadají do rozsahu této normy. Obecně lze vysledovat tři možné přístupy (nebudeme-li uvažovat neexistenci institutu trestní odpovědnosti právnických osob):

Univerzální výčet. Relativně nejjednodušší možností zákonodárce by bylo přiznat trestní odpovědnost všem právnickým osobám bez výjimky. Trestně odpovědný by tak byl stát, jeho organizační složky, státní podniky, a všechny další právnické osoby. Výhodou takového výčtu by byla rovnost právnických osob, kdy žádná by nebyla vyňata a vyvýšena nad ostatní. Jistou nevýhodou by pak mohl být fakt, že stát, který disponuje monopolem soudnictví a trestní represe, by byl nucen v řadě případů trestat a postihovat sám sebe, což by mohla být velmi schizofrenní situace.

Negativně vymezený výčet pak skýtá možnost, aby zákonodárce vyznačil, které právnické osoby nejsou a nebudou trestně odpovědné na rozdíl od všech ostatních. Takovýto výčet ve své podstatě zakládá jistou nerovnost mezi právnickými osobami před zákonem. Je tedy pak vždy na zákonodárci, aby byl sto jasně odůvodnit, proč některé osoby, typologicky stát a jeho složky, z trestní odpovědnosti vyřazuje.

Pozitivně vymezený výčet. Tato možnost je ze své podstaty dosti krajní a těžko prakticky uskutečnitelná. Vymežit okruh všech právnických osob, které by byly trestně odpovědné, to by byl úkol dosti náročný pro zákonodárce, zejména co do jeho zdůvodnění. Lze však uvažovat o dvou možnostech, a to o výčtu taxativním a demonstrativním. Taxativní výčet by s sebou nesl řadu komplikací, počínaje tím, zda jsou obsaženy opravdu všechny právnické osoby, byl by otázkou, nakolik by zákonodárce tento výčet prováděl, a zda je to vůbec uskutečnitelné. Druhou možností by bylo použití demonstrativního výčtu, který by označil dané skupiny právnických osob, o kterých by uvedl, že jsou trestně odpovědné. Tato možnost by byla o něco praktičtější než kompletní taxativní výčet, ale i tak by byla relativně náročná a způsobovala výkladové problémy v tom smyslu, kam kterou konkrétní právnickou osobu zařadit.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob provádí výčet právnických osob, jež nejsou trestně odpovědné podle tohoto zákona. Podle ustanovení § 6, odstavce 1 se z okruhu odpovědných osob vylučuje Česká republika a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci. Dále se pak v druhém odstavci uvádí, že majetková účast, ať už České republiky či územního samosprávného celku při výkonu veřejné moci nevylučuje trestní odpovědnost takové právnické osoby, v níž mají svou účast.

V obecné rovině je třeba se ptát, proč zákonodárce přistoupil na tento vylučovací výčet a zda má či nemá smysl tu či onu právnickou osobu vyloučit z trestní odpovědnosti. Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob říká, že stát je historicky nejstarší právnickou osobou a že „*návrh nepředpokládá, že by trestný čin, který spáchá některý z jeho představitelů, i když to bude jeho jménem, mohl vycházet z jeho zvláštních vnitřních zájmů. Má se za to, že trestné činy, kterých se dopustí představitelé státu, jsou výlučně jejich osobními činy.*“⁴² A dle povahy organizačních složek státu je tedy nemožné, aby stát trestal sám sebe. Dojde-li dle důvodové zprávy k trestnému činu, bude se jednat o trestní odpovědnost fyzické osoby, ať už půjde o osobu jednající jménem státu (například dle zákona 219/2000 Sb. O majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích) nebo osobu v takové složce zařazenou k výkonu práce. Ovšem i bez ohledu na zdůvodnění (byť to by mělo jasně osvětlit důvody pro nastolenou právní úpravu) je nutno konstatovat, že v praxi bude pro posuzování toho, zda ta či ona právnická osoba je trestně odpovědná, důležitý ten fakt, zda-li je či není daná osoba z trestně právní odpovědnosti vyňata. Tato úvaha bude pak důležitá i v otázce posouzení situace, kdy například obce mohou zřizovat své organizační složky, které nejsou tímto zákonem považovány za právnické osoby (typickým příkladem budiž obecní policie, jež má status organizační složky obce), ale i právnické osoby, které už dle zákona odpovědné budou. Je proto třeba skutečně pečlivě zvážit postavení daného subjektu a určit, je-li organizační složkou obce či zda je „pouze“ zřízenou právnickou osobou.⁴³

⁴² Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. Zvláštní část. s. 39 [cit. 2012-11-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>>.

⁴³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. Vyd. 1. Praha : C.H. Beck, 2012. Beckova edice komentované zákony. s. 139. ISBN 978-80-7400-116-1.

Z trestní odpovědnosti právnických osob tedy pak není vyloučena celá plejáda subjektů, od nemocnic, škol, obchodních společností, profesních komor, státních fondů a podniků, po ze zákona zřízených právnických osob. Jinými slovy všech, kdož nejsou dikcí zákona vyloučeny.

Ze zákona sice explicitně neplyne, zda-li jsou trestně odpovědné například cizí státy, avšak jejich trestní odpovědnost se nepředpokládá, neboť princip suverenity státu tento postup neumožňuje. Takové případy jsou řešeny pak následně podle mezinárodního práva. A dle podobného přístupu jsou pak z trestní odpovědnosti vyloučeny i mezinárodní organizace veřejného práva.⁴⁴

4.3. Přejímání trestní odpovědnosti na nástupce právnické osoby (§10)

Úprava postihu nástupnické právnické osoby má zřejmý účel. Jde o to, aby stíhaná právnická osoba neukončila svou činnost a svůj personální a materiální substrát nepřevzala na jinou, nastupující právnickou osobu, jež by mohla dále v činnosti pokračovat. Takovým krokem by došlo ke zmaření stíhání původního činu. Je proto z pohledu generální prevence a zajištění právní jistoty a vymáhání spravedlnosti žádoucí, aby v principu nástupnická právnická osoba byla odpovědná za činy původní osoby. Nástupcem právnické osoby je ze zásady ten, kdo nabude její práva a povinnosti. Zákon také praví, že trestní odpovědnost přechází na všechny nástupnické právnické osoby. Svou inspiraci pro toto ustanovení, jak plyne z důvodové zprávy k zákonu, čerpal předkladatel normy v právní úpravě rakouské (také viz Kapitola „Pohledy do zahraničí“). Ovšem při přejímání tohoto institutu došlo ke vzniku některých problémů interpretačního charakteru. Jednak není ze zákona zřejmé, v jakém rozsahu se o nástupnictví dá hovořit. Zda-li se jedná o komplexní nástupnictví, či zda je přípustné nástupnictví spatřovat i ve vztahu k jednotlivým majetkovým hodnotám. Takový extenzivní výklad, který však není vyloučen, by znamenal, že jakákoliv osoba, která nabude od právnické osoby jakékoliv právo či povinnost, by se stala nástupcem takové právnické osoby, a tedy by na ní přecházela i případná trestní odpovědnost. Více světla do posouzení tohoto problému vnáší důvodová zpráva k zákonu, která mluví o tom, že dikce právní úpravy svým obsahem hovoří o univerzálním nástupnictví právnické

⁴⁴ JELÍNEK, Jiří, HERZEG, Jiří. Zákon o trestní odpovědnost právnických osob. Komentář s judikaturou. 2. Vydání. Praha: Leges, 2013, str. 51. ISBN 978-80-87576-43-4.

osoby, kde se odvolává na rakouskou úpravu (§10 odstavec 2 VbVG), která za nástupnictví považuje situaci, pokud ve sdružení panují v podstatě podobné či stejné majetkové poměry a podniková činnost v zásadě pokračuje. Čímž to z logiky věci se jeví výše uvedený extenzivní výklad jako nepřiměřený a pro aplikační praxi nepoužitelný. Například by tak mohli být činěni trestně odpovědnými všichni obchodní partneři takové právnické osoby.

Je však třeba jedním dechem dodat, že zákonodárce a předkladatel normy by měl, v duchu dodržení principu předvídatelnosti práva a právní jistoty, podobným interpretačním problémům předcházet jasnější formulací dikce zákonných ustanovení. Zároveň pak komentářová literatura dodává, že nelze ustanovení o nástupnictví vykládat tak, že by mohla přejít z právnické osoby trestní odpovědnost na osobu fyzickou. A pokud tato by byla jediným nástupcem, bude třeba řízení zastavit.⁴⁵

Dalším problematickým bodem aktuální právní úpravy je fakt, že zákon počítá s objektivním přechodem trestní odpovědnosti na nástupnickou právnickou osobu. Předpokládá se tedy, že právnická osoba nástupnická bude trestně odpovědná bez pohledu na to, zda ona, respektive její vedení vědělo či mohlo vědět o tom, že původní právnická osoba se dopustila trestného činu. Na nástupce právnické osoby je tak kladen možná až přílišný požadavek na dodržení generální prevence, nicméně v určitém rozsahu je to pochopitelné. Problémem však je, že taková nástupnická právnická osoba se může stát objektem trestní odpovědnosti, aniž by měla jakéhokoliv povědomí o případné protiprávní činnosti původní osoby, a i kdyby tisíckrát byla při dobré vůli, tak nemá možnost se vyvinut.

4.4. Účinná lítost (§11)

Institut účinné lítosti sám o sobě umožňuje, aby se osoba, která se dopustila trestného činu, nestala trestně odpovědnou, pokud splnila zákonné podmínky, tj. odstranila hrozící nebezpečí, zamezila škodlivému následku nebo jej napravila či učinila oznámení o hrozícím nebezpečí a to mohlo být odstraněno a škodlivému následku bylo zabráněno.

⁴⁵ FOREJT, Petr, HABARTA Petr, TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha : Linde, 2012. s. 103-104. ISBN 978-80-7201-875-8.

Při zběžném srovnání možnosti uplatnění účinné lítosti u osob fyzických zjistíme, že oproti právnickým osobám a obecnému pojetí tohoto institutu v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob je výčet trestných činů, u nichž lze aplikovat institut účinné lítosti podle trestního zákoníku (§ 33 TZ) omezen taxativně⁴⁶. Kdežto u osob právnických se může jednat o všechny trestné činy, kterých se může právnická osoba dopustit.

Jedinou výjimkou z tohoto jsou trestné činy uvedené v druhém odstavci, tedy trestný čin přijetí úplatku, podplácení a nepřímé úplatkářství. K tomu dodává důvodová zpráva k zákonu to, že účinná lítost je vyloučena u korupčních trestných činů, což reflektuje požadavky vyplývající z Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních činitelů a Trestněprávní úmluvy o korupci, neboť užívání institutu účinné lítosti ve vztahu k těmto činům se stalo předmětem opakované kritiky.⁴⁷ Zde se přikláním k tendenci, že korupční trestné činy z hlediska své povahy by měly být vyňaty z okruhu možnosti uplatnění účinné lítosti, neboť jejich společenská škodlivost je značná, a chceme-li jako Česká republika postihovat korupční jednání, neměli bychom dávat jeho pachatelům do rukou možnost využít tohoto institutu.

4.5. Přiměřenost trestu (§14)

V rámci tohoto ustanovení o přiměřenosti trestních sankcí mne zaujala část dikce zákona v prvním odstavci, kdy soud má přihlédnout k tomu, zda právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, nebo má strategický či obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost. Toto ustanovení si jistě zaslouží speciální pozornost.

Lze jistě souhlasit s tezí, že ne všechny právnické osoby jsou stejně velké, bohaté, silné a vlivné a že nemají stejný druh své činnosti, jednoduše, že jsou stejně různé a rozličné, jako jsou různí a rozliční lidé. Přesto všechno však lidé si jsou před zákonem rovni (pomínu-li otázku imunity zákonodárců, která byla ale navíc na jaře roku 2013 omezena) a při spáchání stejného činu je stejně a podle stejných pravidel

⁴⁶ NOVÁČKOVÁ, Soňa. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – od návrhu k účinné úpravě. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 2., s. 29 ISSN 1213-5313.

⁴⁷ Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. Zvláštní část. s. 45. [cit. 2012-11-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>>.

souzen bohatý i chudý člověk, myslitel i hlupák, člověk veřejně známý i neznámý. Přesto se však zákonodárce rozhodl tuto rovnost před zákonem při stíhání právnických osob flagrantně narušit. Dokonce ani důvodová zpráva v informacích ohledně příslušného ustanovení nezdůvodňuje, proč tato výjimka byla přijata. Zjednodušeně řečeno, velké a ze své povahy „významné“ právnické osoby jsou stavěny do jiné role, než ty osoby „nevýznamné“. Ve výsledku pak tento přístup přihlížení k tomu, jaká osoba který čin spáchala, musí nutně v praxi dojít k situaci, kdy za stejné protiprávní jednání bude jinak trestána takováto významná právnická osoba než jiná, nevýznamná.⁴⁸

Navíc nikterak není vymezen a definován veřejný zájem, či nenahraditelnost právnické osoby v daných odvětvích. Zákonodárce zde rozevřel nůžky mezi jednotlivými právnickými osobami, aniž by jakkoliv toto rozdílné zacházení, k němuž v praxi musí zákonitě dojít a jehož se takové právnické osoby budou dovolávat.

Požadavek právní jistoty a předvídatelnosti práva byl dle mého názoru značně narušen. Navíc se zde otevírá prostor pro napadení této části zákona z pohledu ústavních principů, minimálně principu rovnosti před zákonem, a toto ustanovení je tedy ve své podstatě značně kontroverzní a stálo by za zvážení zahájit diskusi o jeho případné změně. Minimálně by se rozvinula diskuse o míře takového přihlížení a jeho rozsahu, aby byly stanoveny mantinely takové výjimečnosti, pokud už nějaká vůbec musí být, aby nebyli účastníci procesu vystaveni libovůli konkrétního soudce a zůstali si, co do postavení před zákonem, rovny. Zde se připojuji k závěru literatury, žádajícím změnu tohoto ustanovení.⁴⁹

4.6. Druhy trestů a ochranná opatření

Katalog trestů, jež je možné právnické osobě uložit, je ve své podobě relativně pestrý a obsahuje celou řadu opatření, kterými lze sankcionovat právnickou osobu. V následujících podkapitolách se pokusím vyjádřit k jednotlivým trestním sankcím a jejich významu a smyslu.

⁴⁸JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha : Leges, 2013. s. 115. ISBN 978-80-87576-43-4.

⁴⁹JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha : Leges, 2013. s. 116. ISBN 978-80-87576-43-4.

V obecné rovině lze opět konstatovat, že přístupy k trestním sankcím vůči právníkům osobám mohou být různé. Od jednotného peněžitého trestu (jehož výše by se odvíjela od závažnosti spáchaného jednání), přes ukládání ochranných opatření zabavení peněžité hodnoty či majetku (jako na Slovensku), po širší škálu sankcí, které mohou lépe reflektovat protiprávní činnost právnické osoby a mohou lépe působit jak na ni tak na společnost v otázce preventivní, ale i represivní. Český zákonodárce nakonec přijal úpravu s širším okruhem sankcí, což je v zásadě přijatelné a přináší to některá pozitiva.

4.7. Zrušení právnické osoby (§16)

Trest zrušení právnické osoby můžeme v kontextu existence právnické osoby považovat za ekvivalent výjimečného trestu – trestu smrti (který však české trestní právo neuznává z pochopitelných důvodů). Trest zrušení právnické osoby však má své opodstatnění, zejména pak ve světle toho, má-li být ukládán právnické osobě, jejíž činnost spočívala převážně v páchání trestných činů. Tento trest lze uložit pouze právníkům osobám, které mají sídlo v České republice, a to pouze těm, u nichž uložení tohoto trestu nevylučuje povaha trestané právnické osoby. Kupříkladu pokud by dotyčnou osobou byla banka, bude ze strany soudu třeba, aby si soud před uložením trestu zrušení právnické osoby vyžádal předem vyjádření České národní banky⁵⁰ nebo příslušného orgánu státní správy, je-li právnickou osobou komoditní burza. Již z podstaty výjimečné povahy tohoto druhu trestu může plynout závěr, že jej nebude možno uložit jakékoliv právnické osobě za jakýkoliv spáchaný trestný čin. Vždy bude třeba, aby došlo k úvaze soudu a řádnému posouzení spáchaného skutku, jeho okolností a dopadů, protože zákon nikterak nestanoví, pro které trestné činy je tento, z doktrinálního pohledu, výjimečný trest určen. Zákonodárce zde nechal značný prostor pro soudní uvážení.

Osobně se domnívám, že by bylo vhodné, zejména, stanovit-li současná úprava taxativně vymezený výčet trestných činů, které může spáchat právnická osoba, aby bylo jasné, za jakých podmínek lze takto závažný trest uložit.

⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel, VOKOUN Rudolf, NOVOTNÝ Oto. *Trestní právo hmotné*. Vyd. 1. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 72 ISBN 978-807-3579-609.

4.8. Peněžitý trest (§ 18)

Peněžitý trest může soud právnické osobě uložit pro spáchání úmyslného trestného činu či trestného činu spáchaného z nedbalosti a to ve velmi flexibilním rozsahu, který je stanoven počtem denních sazeb a jejich mírou. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob však neuvádí počet denních sazeb, jež lze uložit, pouze jejich výši. Komentářová literatura pak zcela logicky uvádí, že při stanovení počtu denních sazeb je nutno vyjít z počtu denních sazeb určených trestním zákoníkem, a to ten stanoví v § 68 odst. 1 jejich počet na 20 – 730.⁵¹ V tomto ohledu se uplatní zásada subsidiarity zákona k trestnímu zákoníku. Denní sazbu pak zákon stanovuje v rozmezí 1 000 – 2 000 000 korun. Tedy dle závažnosti spáchaného trestného činu by soud měl, překročí-li k uložení tohoto trestu, uvážit míru a počet denních sazeb, které právnické osobě uloží jako peněžitý trest. Zjednodušeně tedy lze říci, že právnické osoby mohou být odsouzeny k peněžitému trestu v rozmezí 20 000 – 1 460 000 000 korun. A opět zde zákonodárce nechává relativně široký prostor pro soudní úvahu ohledně závažnosti uděleného trestu. Jediné, čím je soud omezen, vedle zohlednění majetkových poměrů právnické osoby, je ještě ustanovení odstavce 1, kde se uvádí, že uložení peněžitého trestu nesmí být na újmu práv poškozeného. Zde je třeba vidět souvislost s ustanovením § 14 odstavec 3 zákona, protože v okamžiku, kdy by soud uložil trest bez ohledu k oprávněným nárokům poškozených na náhradu škody - například takový trest, který by znamenal ve své podstatě to, že právnická osoba by neměla z čeho a jak uspokojit nárok poškozených na náhradu škody – mohla by být znemožněna snaha o získání náhrady škody.

A opět svou roli bude při udělování peněžitého trestu hrát i povaha právnické osoby, neboť opět bude svou roli hrát Česká národní banka v případě, že bude souzena banka, pojišťovna či podobný subjekt fungující na základě licence ČNB. Opětovně tedy bude muset být vyžádáno předchozí vyjádření ČNB k otázce toho, zda je možné a únosné uložení peněžitého trestu, případně v jaké míře. Zde pak musím podotknout, že se opět může jednat o narušení principu rovnosti subjektů před zákonem, neboť soud při své úvaze o uložení trestu nebude nezávislou rozhodovací instancí, ale má dle zákona přihlídnout k takovému vyjádření. Je pak otázkou, nakolik budou v praxi soudy

⁵¹ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha : Leges, 2013. s. 139. ISBN 978-80-87576-43-4.

k tomuto přihlížení přistupovat, zda-li se přizpůsobí vyjádření autority, jakou je Česká národní banka, která na bankovním trhu působí v pozici národního regulátora, či zda najdou odvahu se jím neřídit. Neboť vzhledem ke struktuře českého bankovního trhu, který je tvořen v drtivé většině dcerami zahraničních bank, se budou přit zájmy ČNB o stabilitu a bezproblémové fungování bankovního trhu se zájmem státu na vymáhání práva.

4.9. Zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo veřejné soutěži (§ 22)

Je třeba zdůraznit, že se jedná o trest specifický, který nelze uložit fyzické osobě, ale pouze osobě právnické. Soud může na základě tohoto ustanovení uložit právnické osobě trest zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení či veřejné soutěži na jeden rok až dvacet let. Účelem tohoto trestu je zabránit právnické osobě páchat trestnou činnost v souvislosti s její účastí na rozdělování peněžních prostředků prostřednictvím veřejných zakázek. Důležité je pak doplnit, že tento trest se může vztahovat i na plnění veřejných zakázek, které nemusí být zadávány podle zákona o veřejných zakázkách.⁵² Tento trest je možno pak v širších souvislostech vnímat jako další krok v boji proti korupčnímu jednání a zneužívání veřejných prostředků. Zákon pak v třetím odstavci říká, že se právnické osobě při uložení tohoto trestu zakazuje účast na plnění veřejných zakázek v soudem stanoveném rozsahu. Soud tedy při jeho uložení bude muset tento rozsah zákazu určit, zejména ve vztahu k různým druhům zadávacích řízení podle zákona 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, či bude nutné v rámci vymezeného rozsahu vyjmenovat, které konkrétní druhy zadávacích řízení jsou odsazené právnické osobě zapovězeny.⁵³

4.10. Uveřejnění rozsudku (§ 23)

Uložení trestu uveřejnění rozsudku je zcela novým trestem s výrazným difamačním účinkem, neboť taková právnická osoba je povinna rozsudek na své vlastní náklady uveřejnit v určené formě v určených sdělovacích prostředcích. Toto opatření ve

⁵² JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha : Leges, 2013. s. 154. ISBN 978-80-87576-43-4.

⁵³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. Vyd. 1. Praha : C.H. Beck, 2012. Beckova edice komentované zákony. s. 428. ISBN 978-80-7400-116-1.

svém důsledku dává ve veřejnou známost fakt, že taková právnická osoba byla odsouzena pro spáchání trestného činu. Dopady pak mohou být vysledovány v několika oblastech. Předně veřejnost bude lépe informována o chování a důvěryhodnosti takové právnické osoby a jejím vystupování v právních vztazích. Tento druh trestu výrazně také ovlivní pověst a renomé právnické osoby v oboru její činnosti a je nepopiratelné, že v rámci konkurenčního prostředí sází společnosti část svého osudu a úspěchu právě na své dobré jméno a vlastní důvěryhodnost. Lze proto tedy na místě očekávat, že hrozba udělení takového trestu může odradit právnické osoby od spáchání takového činu, neboť trest ohrožující dobré jméno společnosti může být často v obchodních a veřejných vztazích tím nejcitelnějším, který může právnickou osobu postihnout, a tím splní svou preventivní funkci.

V České republice je dosud znám případ občanského sdružení Athena, které bylo v březnu 2013 odsouzeno pro dotační podvod a poškození finančních zájmů EU k peněžitému trestu a právě trestu uveřejnění rozsudku ve sdělovacích prostředcích. Případ se projednával před Krajským soudem v Ostravě.⁵⁴ Podle předsedkyně soudního senátu Lenky Čechové jde o první takovýto případ, kterým se Krajský soud v Ostravě zabýval. Soudkyně pak pro media uvedla: „*Soud vážil, jaký trest uložit. Dospěli jsme k závěru, že nejvhodnějším je uveřejnění rozsudku. Škoda je poměrně malá a v současné době se řeší jiné dotační podvody v řádech milionů korun. Je ale nepochybné, že společenská škodlivost u tohoto případu existuje.*“⁵⁵

Pokud by právnická osoba neuposlechla a nezveřejnila rozsudek ve sdělovacích prostředcích, může jí být uložena pořádková pokuta až do výše 500 000 korun, a to i opakovaně. Toto opatření zmiňuje výslovně zákon v ustanovení- § 41 odstavec 2.

4.11. Vztah ke správnímu řízení (§ 28)

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob řeší i otázku vztahu trestního řízení k řízení správnímu, a to ve dvou liniích. Jednak tím, že je-li zahájeno trestní stíhání právnické osoby, je toto třeba považovat za překážku toho, aby proti téže

⁵⁴ PERDOCH, Jaroslav. Ojedinělý proces: Soud v Ostravě potrestal občanské sdružení. *Moravskoslezský deník* [online]. 2013-03-22 [cit. 2013-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://moravskoslezsky.denik.cz/zlociny-a-soudy/soud-potrestal-obcanske-sdruzeni-za-zneuziti-dotace-20130322.html>>.

⁵⁵ *Tamtéž.*

právnícké osobě a o témže skutku probíhalo i správní řízení. Avšak na druhou stranu nelze zahájit trestní stíhání právnické osoby, a pokud už bylo zahájeno, tak je není možné v něm pokračovat a má být zastaveno, pokud v otázce téhož skutku u téže právnické osoby již skončilo pravomocným rozhodnutím řízení o správním deliktu a nebylo-li zrušeno.

Zásadní otázkou je pak kvalifikace daného skutku, neboť jedním skutkem lze naplnit skutkovou podstatu jednoho trestného činu, ovšem nelze vyloučit i to, že takových skutkových podstat může být jedním skutkem naplněno více. Komentářová literatura k tomuto dodává, že podstatu skutku lze spatřovat v jednání a v následku, který byl způsoben. „*Totožnost skutku bude zachována, bude-li zachována alespoň totožnost jednání nebo totožnost následku.*“⁵⁶ K tomu lze pak dodat to, že je třeba pečlivě posuzovat konkrétní skutek, který je předmětem trestního a správního řízení.

K otázce sporu o zásadu *ne bis in idem* lze pak v souladu s komentářem dodat, že tato platí i pro právnické osoby⁵⁷ a institut trestní odpovědnosti právnických osob tuto zásadu nenarušuje.

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha : Leges, 2013. s. 154. ISBN 978-80-87576-43-4.

⁵⁷ *Tamtéž, str. 181*

5. Pohled do zahraničí

Jelikož institut trestní odpovědnosti právnických osob není žádným unikátním nástrojem výlučně českého práva, stojí za pozornost podívat se i na úpravu tohoto institutu za našimi hranicemi. Pro potřeby práce, vzhledem k jejímu rozsahu a zejména po domluvě s vedoucím práce, se zaměřím v následující kapitole na úpravu rakouskou, slovenskou a francouzskou. Z koncepčních i rozsahových důvodů jsem opět po dohodě s vedoucím práce nezařadil do výčtu principy a úpravu v anglosaských zemích.

5.1. Rakousko

Rakouská republika je zemí, která ve svém právním řádu aplikuje model pravé trestní odpovědnosti právnických osob, a to od roku 2006. V Rakousku dlouhá léta k novému institutu převládal negativní pohled. Nakonec po dlouhých diskusích nabyt na začátku roku 2006 účinnosti spolkový zákon pod číslem. 151/2005 – *Verbandsverantwortlichkeitsgesetz*.⁵⁸

Důvody pro zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob byly v Rakousku uváděny podobné jako v České republice. Prvním z nich byla snaha vyhovět mezinárodnímu či evropskému požadavku ukládat právnickým osobám „účelné, efektivní a odstrašující sankce“ za porušení právních norem. Dalším pak byl zájem na ochraně společenských zájmů státu, zejména pak otázka ochrany životního prostředí, která patří v Rakousku dlouhodobě mezi jedny z nejdůležitějších otázek.

Spolkový zákon je relativně stručný a je tvořen čtyřmi oddíly a celkem obsahuje třicet paragrafů. První oddíl obsahuje vymezení základních pojmů a vymezuje rozsah působnosti zákona (*Anwendungsbereich und Begriffsbestimmungen*). Druhá část (*Verbandsverantwortlichkeit - Materiellrechtliche Bestimmung*) pak otázky odpovědnosti, právního nástupnictví a katalog pokut a denních sazeb. Třetí část (*Verfahren gegen Verbände*) potom řeší otázky řízení proti právnickým osobám a čtvrtý oddíl upravuje závěrečná zákonná ustanovení, včetně nabytí účinnosti. Co se týče

⁵⁸ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für *Verbandsverantwortlichkeitsgesetz*, Fassung vom 02.04.2013. *Bundeskantzleramt: Rechtsinformationssystem* [online]. [cit. 2013-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20004425>>

vztahu k obecnému trestnímu právu, tak platí, že zákon je vůči trestnímu zákonu a řádu zákonem speciálním.

Nositeli trestní odpovědnosti podle VbVG jsou „Verbade“ – tedy sdružení, svazky, vyjmenované v § 1 odst. 2 VbVG, tedy právnické osoby práva soukromého i veřejného, osobní obchodní společnosti, výdělečné společnosti a evropská hospodářská zájmová sdružení. Odstavec 3 pak uvádí, že ve smyslu zákona se mezi trestně odpovědné osoby nepočítají Rakouská republika, jednotlivé spolkové země, obce a města při výkonu zákonných pravomocí, církve a správci pozůstalostí.

Trestnými činy jsou veškeré trestné činy upravené ve spolkovém či zemském zákoně, jakož i pokus a účastenství. Mimo dosah působnosti VbVG zůstaly pouze trestné činy upravené ve zvláštním Finančním trestním zákoně (Finanzstrafgesetz, 129/1958).⁵⁹

Ustanovení § 2 VbVG vymezuje podmínky odpovědnosti právnické osoby. Osobou jednající za sdružení a jejíž jednání je sdružení přiřitatelné, jsou osoby zastávající pozice pro uplatnění rozhodovací pravomoci, tedy jednatele, členové představenstva, prokuristé, zkrátka osoby mající vliv na chod společnosti, nebo podřízený spolupracovník a zaměstnanec. Takový výčet, na první pohled široký, umožňuje postihovat řadu osob a jejich jednání v rámci činnosti právnické osoby. Za pozornost stojí ustanovení § 2 odst. 1 bod 3 VbVG, které mezi osoby, jejichž jednání je možno přiřítat právnické osobě řadí i osoby s rozhodujícím vlivem na obchodní vedení sdružení. Ustanovení má za cíl eliminovat protiprávní jednání, které způsobí osoba s faktickým vlivem na společnost, byť už tyto nemají de iure se společností něco společného či nejsou v pozici jejich formálních orgánů.

Spolek je dle zákona odpovědný za trestný čin, z něhož měl prospěch a ke kterému došlo porušením právní povinnosti spolku uložené. V obecné rovině pak lze tvrdit, že rakouský zákon je postaven na principu přiřitatelnosti činů fyzických osob osobám právnickým. Důležité je též i ustanovení § 3 odst. 4 VbVG, které výslovně nevylučuje možnost paralelního stíhání fyzické osoby za stejný čin, pro nějž je stíhána i osoba právnická. Nejde však o porušení zásady ne bis in idem, neboť se v praxi jedná

⁵⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha : Linde, 2007. s. 197-198 . ISBN 978-807-2016-839.

o udělení sankcí za protiprávní jednání zcela odlišným subjektům, z nichž každý sám může být adresátem sankcí - nelze proto tvrdit, že by někdo byl trestán dvakrát.⁶⁰

Rakouský zákon také rozlišuje v § 3, zda-li byl trestný čin spáchán „nositelem rozhodnutí“ (Entscheidungstrager) nebo spolupracovníkem či zaměstnancem (Mitarbeiter). Spáchal-li tento čin nositel rozhodnutí, vzniká odpovědnost sdružení v případě činu vykonaného protiprávně a zaviněně (odstavec 2). Spáchá-li trestný čin spolupracovník či zaměstnanec, uplatní se odpovědnost sdružení pro zanedbání řádné péče. K té dochází, pokud spolupracovník či zaměstnanec naplnil svým jednáním znaky skutkové podstaty trestného činu. Přičítáno je takové jednání právnické osobě i proto, že vedení společnosti porušilo svoji povinnost náležité péče, spočívající v prevenční povinnosti, která má vést k situaci, jež za rozumných předpokladů zabrání spáchání trestného činu.

Co se týče otázky uplatňovaných sankcí, rakouský zákon zná pouze peněžitou sankci (Verbandgeldbusse, § 4) uplatňovanou prostřednictvím počtu denních sazeb a jejich výše, jež jsou odvozeny od závažnosti spáchaného trestného činu a existujících polehčujících či přitěžujících okolností. Míra denní sazby je zákonem stanovena na minimálně 50 Euro a maximálně 10 000 Euro. § 4 v odstavci 4 pak uvádí, že denní sazba by měla být též odvozována od ročního hospodářského výnosu právnické osoby. Rakouský zákonodárce také pamatoval na otázku přechodu odpovědnosti na právního nástupce a to v ustanovení § 10, kdy přechází odpovědnost na osobu nástupnickou, která pokračuje v činnosti a provozu původní osoby. V principu se tedy zákonodárce pokusil omezit možnost stíhané osoby vyhnout se trestu tím, že zanikne a její ostatní závazky přejdou na jinou osobu. Ustanovení § 11 pak zakazuje převod sankcí uložených sdružení na nositele rozhodnutí nebo spolupracovníky a zaměstnance. K otázce trestů pak česká literatura uvádí⁶¹, že takové řešení je relativně nedostatečné, ovšem na druhé

⁶⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. Zákaz dvojího potrestání na pomezí trestní odpovědnosti právnických a fyzických osob (evropské, rakouské a české pohledy). In: *Dny práva - 2008: 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity*. Brno : Masarykova univerzita, 2008. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 337. ISBN 978-80-210-4733-4. Dostupný také z WWW: <<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/trest/kratochvil.pdf>>.

⁶¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha : Linde, 2007. s. 214. ISBN 978-807-2016-839.

straně je třeba seznat podrobnou propracovanost a důkladnost právní úpravy v otázkách kritérií pro ukládání pokut.

Třetí oddíl pak pojednává o procesních otázkách, upravuje zahájení a průběh řízení. Obsahuje i ustanovení o nutné obhajobě, výsledku, uvážení a upuštění od stíhání, otázku návrhu a uložení pokuty, průběh samotného přelíčení, opravné prostředky a výkon rozhodnutí.

Na závěr lze shrnout, že rakouská právní úprava je do jisté míry spodobná s účinnou úpravou českou, co do řady existujících institutů a je patrná inspirace českého zákonodárce právě v rakouské úpravě, o níž lze říci, že svou podstatou je té české velmi podobná, byť například oproti české úpravě rakouská zasahuje, jak již bylo řečeno, celý katalog trestných činů, namísto českého přístupu s omezeným taxativním výčtem.

5.2. Francie

Ve Francii byl s účinností k 1. 3. 1994 přijat nový trestní zákoník, jež zavedl do francouzského práva institut právě trestní odpovědnosti právnických osob. Francie si prošla zajímavým vývojem, kdy totiž z původně omezeného katalogu trestných činů, za které mohly být právnické osoby činěny odpovědnými, došlo k rozšíření tohoto katalogu a to takřka univerzálně, tedy na všechny trestné činy podle trestního zákona.

Tuto změnu má na svědomí s účinností od 31. 12. 2005 zákon 2004-204 Perben II, konkrétně jeho článek 54: „*V prvním odstavci článku 121-2 trestního zákoníku, se slova "a v případech stanovených zákonem nebo nařízením" se zrušují.*“⁶² Aktuálně tedy článek 121-2 říká, že Právnické osoby, s výjimkou státu, jsou trestně odpovědné za podmínek v čl. 121-4 až 121-7, za trestné činy spáchané jejich jménem svými orgány nebo zástupci. Článek 121-2 dále uvádí, že územní samosprávné celky jsou odpovědné jen za trestné činy spáchané v souvislosti s výkonem pravomocí, které mohou být smluvně přeneseny na jiné subjekty. A na závěr ustanovení dotyčného článku se uvádí, že trestní odpovědnost právnických osob nevyklučuje trestní odpovědnost fyzických osob ve formě pachatelství nebo účastenství pro tentýž skutek.

⁶² LOI n° 2004-204 du 9 mars 2004 portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité. *Legifrance: La service public de la diffusion du droit* [online]. 2004 [cit. 2013-03-21]. Dostupný z WWW:

<<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000249995&dateTexte=&categorieLien=id>>.

Orgánem právnické osoby je pak třeba vidět na základě výkladu zákona osoby v zákoně či statutem společnosti určených pozicích. Zástupce právnické osoby však příslušný zákon nedefinuje, avšak dá se uvažovat o osobě k zastoupení zplnomocněné, která se trestného činu dopustí v rámci své činnosti, který zakládá právě zmocnění. Zde je však třeba se vypořádat s problémy, které v sobě skýtá samotný proces zmocnění, kdy může společnost napadat platnost takového kroku, nemluvě o případech, kdy plnou moc neudělila oprávněná osoba či jen jedna z těch, které musí společně rozhodovat v takové věci. Dále pak je potřeba řešit i otázku faktického vedení, protože taková osoba, která není již členem orgánu, ani není jakkoliv zmocněná (což jsou výslovné zákonné požadavky), stále může společnost ovlivňovat. K tomu uvádí Gibalová případ řešený přečinnovým soudem ve Štrasburku, který ve faktickém řízení společnosti jejím bývalým ředitelem neshledal důvody pro vyloučení trestní odpovědnosti právnické osoby v takovém případě.⁶³

Zákon nikterak nespécifikuje konkrétní podmínky, kromě základního ustanovení o tom, že o takovém trestném činu lze uvažovat jen v případě, dopustí-li se jej člen orgánu či zástupci právnické osoby jejím jménem. Je zde dán tedy relativně široký prostor pro úvahu, a jak podotýká ve svém článku D. Gibalová, této úlohy se zhostila relativně široce soudní praxe, kdy soudy zaujaly ten postoj, že trestný čin byl spáchán ve prospěch právnické osoby takřka vždy. Postačuje totiž, aby zástupce či představitel společnosti jednal v rámci a mezích činnosti a řízení takové společnosti.⁶⁴

Co se výčtu okruhu trestných činů týče, původní úprava, platná do roku 2005, obsahovala výčet několika desítek trestných činů. Tedy v principu se jednalo o podobnou výčtovou strategii, jakou uplatňuje nyní Česká republika, byť se zde se dají vysledovat různé diferenciace. Zatímco český zákonodárce nezařadil do výčtu trestné činy proti životu a zdraví, tak francouzský zákonodárce zařadil už před rozšířením na všechny trestné činy do výčtu například trestný čin ublížení na zdraví z nedbalosti či usmrcení z nedbalosti. Jak pak dokládá Gibalová, patřil například trestný čin ublížení na zdraví z nedbalosti hned po pracovněprávních deliktech k nejrozšířenějším, co se

⁶³ GIBALOVÁ, Diana. Aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 5, s. 140. ISSN 1213-5313.

⁶⁴ GIBALOVÁ, Diana. Aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 5, s. 138. ISSN 1213-5313.

týče aplikační praxe zákona. Uvádí, že jen v roce 2005 došlo ke 219 takovým činům (13,5 % ze všech, kterých se dopustily právnické osoby). A přichází se závěrem, se kterým jest nutno souhlasit, že model trestní odpovědnosti právnických osob se ve Francii ukázal být efektivním a účinným nástrojem v boji se zločinem.⁶⁵

Z pohledu sankcí, které francouzská právní úprava nabízí, lze konstatovat, že jde o relativně pestrou paletu trestů, kterou obsahuje článek 131-39 trestního zákona⁶⁶. Z výčtu sankcí lze tedy uvést trest rozpuštění právnické osoby (kdy byla vytvořena společnost pro páchaní trestné činnosti či se dopustila závažného trestného činu), zákaz činnosti či určité činnosti (trvalý či po dobu pěti let), trest soudního dohledu, trest uzavření podnikových budov, vyloučení z obchodování na veřejných trzích, zákaz realizace veřejné nabídky cenných papírů a obchodování na regulovaném trhu, zákaz vystavování šeků, zabavení věci, zveřejnění rozsudku, zabavení zvířete či trvalý zákaz jej držet.

Na závěr lze dodat, že svým přístupem k otázce výčtu trestných činů, za něž může být trestně odpovědná právnická osoba, může být Francie do jisté míry inspirujícím modelem pro Českou republiku. Ta též při prvotním zavedení trestní odpovědnosti právnických osob zvolila podobně jako Francie v devadesátých letech metodu omezeného výčtu, ale nakonec došlo k jeho univerzálnímu rozšíření.

5.3. Slovensko

Slovenská republika, na rozdíl od České republiky, Francie či Rakouska zavedla do svého právního řádu institut nepravé trestní odpovědnosti právnických osob a to zakotvením dvou trestních opatření do trestního zákona, konkrétně pak zabavení peněžní částky (§ 83a Trestného zákona) a zabavení majetku (83b Trestného zákona). Důvodová zpráva k této změně pak uvádí, že právnická osoba má nést odpovědnost za fyzickou osobu a její trestné činy. Zodpovědnost právnické osoby musí být nepodmíněna jakýmkoliv spojením na zjišťování odpovědnosti fyzickou osobou

⁶⁵ GIBALOVÁ, Diana. Aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 5, s. 138-139. ISSN 1213-5313.

⁶⁶ Code pénal. *Legifrance: La service public de la diffusion du droit* [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupný z WWW: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=1A949D092C0D3305B78406DA020FFA44.tp djo08v_1?idSectionTA=LEGISCTA000006181734&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20130331>.

a hlavním motivem pro postih právnické osoby je dle důvodové zprávy generální prevence.⁶⁷

Zabavení peněžité částky může soud dle zákona uložit právnické osobě, pokud byl spáchán trestný čin, byť jen ve stádiu pokusu či, pokud došlo k účasti právnické osoby na trestném činu. Dále zákon vymezuje podmínky, kdy se tak může stát, a to tehdy, pokud k trestnému činu došlo společně s výkonem oprávnění zastupovat právnickou osobu, či při činění rozhodnutí jménem dané osoby nebo při výkonu kontrolní činnosti a tím souvisejícím zanedbáním dohledu či náležité péče.

Soud může nařídit zabavení peněžité částky právnické osobě v rozsahu 800 Euro až 1 660 000 Euro a při určení výše zabavené částky by měl pak soud přihlédnout k závažnosti spáchaného trestného činu, jeho rozsahu, získanému prospěchu, způsobené škodě a okolnostem spáchání činu. Toto ochranné opatření však nelze uložit, pokud zároveň má být právnické osobě uloženo ochranné opatření zabavení majetku podle § 83b. Ochranným opatřením však nesmí, dle § 83a odstavec 2, být postihnut majetek státu, EU, cizího státu nebo mezinárodní organizace. Slovenský zákonodárce pamatoval i na otázku právního nástupnictví právnické osoby, kdy bude toto ochranné opatření uloženo i nástupci právnické osoby. Byť zákon více neříká a nezohledňuje vůli nástupnické osoby a to, zda věděla či mohla vědět o této nepříznivé okolnosti.

Ochranné opatření zabavení majetku na rozdíl od zabavení peněžité částky, soud uloží vždy právnické osobě, pokud byl spáchán trestný čin, byť i ve stadiu pokusu, nebo pokud došlo k účasti na vyjmenovaných činech a pokud právnická osoba nabyla majetek nebo jeho část trestnou činností nebo z výnosů z trestné činnosti, v souvislosti se stejnými podmínkami jako u zabavení peněžité částky. Pro uložení opatření platí stejné podmínky jako výše. Ochranné opatření soud neuloží, pokud s ohledem na okolnosti spáchání trestného činu lze veřejný zájem a ochranu společnosti zajistit i bez zabavení majetku právnické osoby. Zákon pak dodává, že pokud soud neuloží zabavení majetku, uloží právnické osobě ochranné opatření zabavení peněžní částky podle § 83a.

⁶⁷ Důvodová zpráva. *Slovenská národní rada SK* [online]. [cit. 2013-04-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.nrsr.sk/web/dynamic/Download.aspx?DocID=343121>>.

6. Úvaha dle lege ferenda – rozšíření katalogu TČ

V rámci diplomové práce bych se v jejím závěru rád zaměřil v úvahové části na katalog trestných činů, pro něž může být stíhána právnická osoba v České republice, a věnoval bych se úvaze nad otázkou rozšíření tohoto katalogu na všechny trestné činy podle zvláštní části trestního zákona.

Úvodem je třeba říci, že jsem srozuměn s důvody, které vedly zákonodárce při tvorbě zákona k tomu, že přistoupil k omezenému taxativnímu výčtu, zejména pak z politických důvodů, aby mohl usnadnit schválení této koncepčně, v našem právním řádu zcela nové normy. Ovšem rizika spojená s tímto přístupem, popsána již výše, nabývají na významu. Jakýkoliv taxativní výčet v průběhu času, a to zejména v natolik živém prostředí, které upravují normy trestního práva, bude narážet na své limity. Tak, jak se postupně bude vyvíjet chování subjektů, které jsou právem regulovány, mělo by se i právo přizpůsobit změněným okolnostem. Budou vyvstávat, a už vyvstávají, otázky charakteru, proč ten či onen trestný čin nebyl do výčtu zařazen, i když se dá hovořit o tom, že je též společensky závažný a že čin typově podobný či se závažnějšími důsledky není do tohoto výčtu zařazen.

Postupem času se množí volání veřejnosti i politické reprezentace po rozšíření výčtu. Poslední takovou iniciativou je snaha poslankyně TOP 09 Heleny Langšádlové, která do sněmovny předložila návrh na doplnění trestní odpovědnosti právnických osob o trestný čin lichvy a uvedla k tomu: „*V mnoha oblastech je lichva závažným sociálním problémem a bývá zde zneužíváno situací, kdy jsou lidé ve velké tísní a půjčky jsou jim poskytovány za nevýhodných podmínek.*“⁶⁸ Ať už můžeme tento konkrétní případ považovat za výjimku či nikoliv, tak i tak potvrzuje uvedenou premisu, že taxativní výčet bude podléhat voláním po své změně, nejčastěji tedy po jeho rozšíření. Vzhledem ke koncepci zákonného výčtu (viz kapitola vybrané instituty zákona o trestní odpovědnosti právnických osob) bude třeba se vypořádat s tím, že řada závažných trestných činů není ve výčtu uvedena vůbec, že koncepce výčtu nezohledňuje souvislost

⁶⁸ Firmy zapletené do Rathovy aféry zřejmě nepůjde stíhat. *Česká televize: ČT 24: Události* [online]. 2013-04-12 [cit. 2013-05-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/222663-firmy-zapletene-do-rathovy-afery-zrejme-nepujde-stihat/>>.

mezi jednotlivými skutkovými podstatami trestných činů, kdy jedna do výčtu zařazena je a druhá, související, nikoliv. Jak lze demonstrovat na zařazení trestného činu podvodu podle § 209 trestního zákona a nezařazení trestného činu zpronevěry podle § 206 trestního zákona. Může-li se dopustit právnická osoba podvodu, co vylučuje možnost, že se nemůže dopustit zpronevěry? Podobně pak se můžeme dotazovat i ohledně otázky nezařazení trestných činů úpadkových do aktuálního výčtu či trestných činů spáchaných v rámci provozování dopravních služeb či otázky trestní odpovědnosti za pracovní úrazy.

Tedy prostor pro neustálé měnění a doplňování výčtu trestných činů, jichž se může právnická osoba dopustit, kdy zároveň chybí jakékoliv konceptuální ukotvení, které by dávalo takovému výčtu větší, než jen politicko-procesní smysl, narušuje některé základní principy práva. Jednak princip předvídatelnosti. Pokud totiž bude docházet k nárazovému doplňování prostřednictvím různých novel, jak praxe z jiných zemí, zejména Francie, ukazuje, že k tomu dochází, budeme odkázáni zcela na libovůli zákonodárce. Nikdo nebude moci zaručit, že jednání, jež dnes nespadá pod taxativní výčet, do něho nebude spadat zítra a naopak, že ten či onen čin nebude vypuštěn. Tato obava je namístě zejména v českém prostředí, kdy si zákonodárci často nelámou hlavu s kulturou legislativního procesu a jeho komunikací vůči veřejnosti. Koneckonců, už sám fakt, že zákon o trestní odpovědnosti právnických osob dostal do vínku kriticky krátkou legisvakanci lhůtu, byť do procesu zasáhl prezident republiky svým vetem, ale i kdyby zákon podepsal ve stejném okamžiku, namísto aby jej vetoval, ani tak ony dva měsíce pro seznámení se s tak důležitou normou nelze označit za dostačující, je důkazem toho, že je třeba více dbát na hodnotu předvídatelnosti a stability právního prostředí v této zemi. A s množícími se požadavky bude tlak na rozšíření katalogu růst, proto by z mého pohledu bylo mnohem efektivnější a v zájmu stability a předvídatelnosti práva, kdyby došlo k rozšíření katalogu trestných činů na všechny dle zvláštní části trestního zákona.

Je-li zaveden institut přičitatelnosti jednání fyzické osoby osobě právnické v rámci zákona, není v principu žádného důvodu, proč při jeho užívání omezit okruh trestných činů, které lze přičítat právnické osobě. Ad absurdum lze tvrdit, že lze přičíst právnické osobě i trestný čin vraždy. Podmínky přičitatelnosti hovoří o tom, že trestný

čin je přičitatelný právnické osobě, je-li spáchán jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti. V rámci konkurenčního boje přeci může dojít k tzv. objednávce vraždy a tím ovlivnění chodu a činnosti konkurenčního subjektu. A proč takovýto, byť extrémní avšak závažný příklad, by nemohl být zařazen do výčtu trestných činů, které lze přičíst právnické osobě? A podobných, byť méně fatálních příkladů lze najít více, kupříkladu již zmiňovanou otázku zpronevěry a další. Navíc, je-li zákonný výčet trestných činů už tak relativně široký a pestrý, proč by nemohl být ještě pestřejší? Proč například natolik závažné trestné činy, jako jsou trestné činy proti životu a zdraví, nejsou ve výčtu uvedeny? Argumentovat mírou pravděpodobnosti a četnosti toho, kolik takových činů může být právnické osobě přičítáno, je liché, není totiž sebemenšího důvodu, aby určitý trestný čin nebyl postihován a nebyla vynucována spravedlnost jen proto, že k takovému činu dochází zřídka. Například násilí proti skupině obyvatel může být dobrým důkazem. Jedná se o trestný čin, který je obsažen v zákonném katalogu, zároveň lze při pohledu do statistik říci, že je činem ne často páchaným. Navíc dojde-li k násilí proti skupině obyvatel, následkem takového konání zpravidla bývá zásah do fyzické integrity člověka a to často s fatálními následky, které nejsou zpravidla rozdílné od trestných činů proti životu a zdraví. Tato dvojkolejnost opět nepřispívá k dobré pověsti práva jako systému regulace lidského chování.

Koneckonců, zahraniční zkušenosti ukazují, že existence komplexního výčtu všech trestných činů obsažených v trestním zákoně nikterak nezdeformovala právní a společenský řád takových zemí (Francie, Rakousko...). Právě Francie po několika letech existence a postupného doplňování taxativního výčtu přešla k univerzálnímu pojetí trestní odpovědnosti právnických osob. Po více než roce existence českého zákona, po snahách o doplnění katalogu trestných činů a poté, co současný katalog vykazuje řadu nesystémových prvků, bych tedy považoval za vhodné a přínosné, aby zákonodárce přistoupil k rozšíření katalogu na všechny trestné činy.

Benefity takového kroku by byly zřejmé. Došlo by ke zlepšení možnosti vymáhání práva. Nemohlo by pak dojít k tomu, že pro fakticky spáchaný trestný čin, kde by okolnosti jinak vyžadovaly přičtení takového činu právnické osobě, by taková osoba nebyla stíhána jen proto, že daný konkrétní trestný čin není obsažen v katalogu činů, pro něž je možné stíhat právnickou osobu. Tento univerzální přístup by pomohl

i akcentovat preventivní roli, kterou má právo plnit, neboť již nebudou existovat šedé zóny, do kterých by šlo právnickou osobu ukrýt a místo ní obětovat pouze „pěšce“. Statutární zástupci právnických osob a i právnické osoby sami o sobě, jako společenské entity, by pak museli o to více vážit, zda-li dané protiprávní jednání opravdu stojí za spáchání v poměru k represivním nástrojům, které má stát k dispozici.

Z těchto důvodů si proto dovoluji na závěr své diplomové práce horovat pro rozšíření katalogu trestných činů.

Závěr

V rámci diplomové práce zaměřené na aktuálně platnou a účinnou právní úpravu, kterou v prostředí České republiky ztělesňuje zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim jsem se zaměřil nejdříve na otázku geneze a legislativního procesu dnes účinného zákona a pokusil jsem se v rámci vybraných aspektů o jeho srovnání s návrhem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z roku 2004, který však byl Poslaneckou sněmovnou zamítnut již v prvním čtení. Při zpětném pohledu pak nelze říci, že návrh z roku 2004 by byl vyloženě špatnou normou, jak znělo tehdejší Poslaneckou sněmovnou. V řadě aspektů se po srovnání obou norem oproti přijaté úpravě jeví jako vhodnější řešení situace, například co do otázky zařazení trestných činů proti životu a zdraví, či jako vhodnější a jasnější se jeví i tehdejší návrh úpravy otázky přechodu trestní odpovědnosti na nástupce právnické osoby, kdy současný zákon nereflktuje nijak výslovně fakt, zda nástupce byl a mohl být srozuměn s následky, které z nástupnictví vyplývají. Dále je zřejmá i jistá míra mechanické inspirace, kdy například aktuální úprava názvu § 9 hovoří stejně jako návrh z roku 2004 i o účastníkovi, ačkoliv pak samotný text zákona jej nezmiňuje.

Co se týče otázky zahraničního srovnání, pro které jsem si vybral Rakousko, Francii a Slovensko, je v české úpravě vidět zřejmý rozdíl oproti úpravě zvolené na Slovensku, které na rozdíl od české republiky přijalo za svůj koncept nepravé trestní odpovědnosti právnických osob. Do značné míry se pak dala naopak vysledovat velká míra inspirace českého zákonodárce u našich jižních sousedů v Rakousku, místy však až do té míry, že například institut nástupnictví právnické osoby mnohem více než samotný text českého zákona, specifikuje jeho důvodová zpráva, která právě odkazuje na rakouskou právní úpravu. Francii jsem pak vybral pro srovnání též proto, že podobně jako Česká republika přijala koncept pravé trestní odpovědnosti, ale po jisté době pak přešla od taxativně vymezeného výčtu trestných činů k výčtu univerzálnímu. Což byl též jeden z aspektů toho, proč jsem si jako téma úvahy *de lege ferenda* vybral právě rozšíření výčtu trestných činů, pro které může být právnická osoba stíhána.

V rámci úvahové kapitoly jsem se pokusil vysvětlit, proč by bylo žádoucí rozšířit současný omezený taxativní výčet trestných činů, pro které může být právnická

osoba stíhaná, neboť shledávám současnou úpravu výčtu za nedostatečnou a nekoncepční, když řadu trestných činů, pro které by bylo možné stíhat právnické osoby, nepřipouští, aniž by bylo patrné proč, zejména, je-li připouštěna tato možnost u typově podobných trestných činů. Z tohoto důvodu jsem se zaměřil v úvahové kapitole právě na ní.

Bohužel, za více než rok účinnosti tohoto zákona, aplikační praxe je dosud chudá, a i proto jsem se rozhodl zakomponovat v rámci institutu trestu uveřejnění rozsudku rozhodnutí ostravského soudu, který na jaře tohoto roku uložil občanskému sdružení Athena právě trest uveřejnění rozsudku a to za dotační podvod a poškození finančních zájmů EU. Osobně doufám, že s ubíhajícím časem dojde k masivnějšímu užívání tohoto zákona a tento bude moci ukázat, nakolik nejen teoreticky, ale i prakticky vhodné nástroje vkládá do rukou orgánů činných v trestním řízení.

Seznam použité literatury a pramenů

Komentáře:

- FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. Vyd. 1. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xiii, 169 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-807-3577-209.
- FOREJT, Petr, HABARTA, Petr, TREŠLOVÁ, Lenka. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha : Linde, 2012, 407 s. ISBN 978-80-7201-875-8.
- JELÍNEK, Jiří, HERCZEG Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. Vyd. 1. Praha : Leges, 2012, 204 s. Komentátor. ISBN 978-808-7576-076.
- JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha : Leges, 2013. s. 115. ISBN 978-80-87576-43-4.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. Vyd. 1. Praha : C.H. Beck, 2012. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-807-4001-161.

Učebnice a monografie:

- HURDÍK, Jan. *Právnické osoby a jejich typologie*. 2. dopl. vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, xi, 108 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-807-4001-680.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 1. vyd. Praha : Leges, 2009, 895 s. ISBN 978-808-7212-240.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha : Linde, 2007, 270 s. ISBN 978-807-2016-839.
- NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné*. 5. vyd. Praha : ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-260-03.
- ŠÁMAL, Pavel, VOKOUN Rudolf, NOVOTNÝ Oto. *Trestní právo hmotné*. Vyd. 1. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 143 s. ISBN 978-807-3579-609.

Články z odborné literatury:

- GIBALOVÁ, Diana. Aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. *Trestněprávní revue*. Praha: C.H. Beck, 2011, č. 5. ISSN 1213-5313.
- HURDÍK, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob?. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1998, č. 1, s. 32-33. 1210 -9126.
- JELÍNEK, Jiří. Trestní odpovědnost právnických osob jako předmět zkoumání. *Kriminalistika*. 2008, č. 1. ISSN 1210-9150.

- KRATOCHVÍL, Vladimír. Zákaz dvojího potrestání na pomezí trestní odpovědnosti právnických a fyzických osob (evropské, rakouské a české pohledy). In: *Dny práva - 2008: 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4733-4
- MUSIL, Jan, FALDYNA, František, PRÁŠKOVÁ, Helena. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. *Trestní právo*. 2001, č. 3. ISSN 1211-2860.
- MUSIL, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob - ano či ne?. *Trestní právo*. 2000, č. 7-8, s. 3. ISSN 1211-2860.
- MUSIL, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob - historický vývoj a mezinárodní srovnání. In: *Pocita prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Vyd. 1. Praha : CODEX Bohemia, 1998, s. 76-98. ISBN 80-85963-68-X.
- NOVÁČKOVÁ, Soňa. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – od návrhu k účinné úpravě. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 2. ISSN 1213-5313.
- NOVÁČKOVÁ, Soňa. Nový návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (a jeho srovnání s návrhem zákona, který byl v roce 2004 zamítnut). *Trestněprávní revue*. 2011, č. 4. ISSN 1213-5313.
- PRÁŠKOVÁ, Helena. Vztah trestního řízení proti právnické osobě a řízení o správním deliktu právnické osoby. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 6. ISSN 1213-5313.
- ŠÁMAL, Pavel. K trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 11. ISSN 1210-6348.
- ŠÁMAL, Pavel. Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. In: KRATOCHVÍL, Vladimír, LÖFF, Michaela. *Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob: právně srovnávací vědecká konference, Rakousko - Česká republika : Právnická fakulta Univerzity ve Vídni, 13. září 2002*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2003. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 272. ISBN 80-210-3299-5.
- VANTUCH, Pavel. Parlament schválil trestní odpovědnost právnických osob. *Trestní právo*. 2011, č. 11. ISSN 1211-2860.
- VOLEVECKÝ, Petr. K okolnostem vzniku zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Trestní právo*. 2012, č. 6. ISSN 1211-2860.
- VOLEVECKÝ, Petr. Trestní odpovědnost právnických osob podle navrhovaného zákona. *Trestní právo*. 2011, č. 12. ISSN 1211-2860.

Legislativa a další zdroje:

- Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR* [online]. [cit. 2012-11-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>>.
- Zákon 40/2009 Sb. Trestní zákoník
- Zákon 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, Sněmovní tisk 785/0, z roku 2004
- PERDOCH, Jaroslav. Ojedinělý proces: Soud v Ostravě potrestal občanské sdružení. *Moravskoslezský deník* [online]. 2013-03-22 [cit. 2013-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://moravskoslezsky.denik.cz/zlociny-a-soudy/soud-potrestal-obcanske-sdruzeni-za-zneuziti-dotace-20130322.html>>.
- Důvodová zpráva. *Slovenská národní rada SK* [online]. [cit. 2013-04-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.nrsr.sk/web/dynamic/Download.aspx?DocID=343121>>.
- Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Verbandsverantwortlichkeitsgesetz, Fassung vom 02.04.2013. *Bundeskantzleramt: Rechtsinformationssystem* [online]. [cit. 2013-03-30]. Dostupný z WWW: <http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20004425>
- LOI n° 2004-204 du 9 mars 2004 portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité. *Legifrance: La service public de la diffusion du droit* [online]. 2004 [cit. 2013-03-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000249995&dateTexte=&categorieLien=id>>.

Summary

This thesis deals with certain question of criminal liability in the case of legal entities, which presents a recent phenomenon in Czech legal setting.

The most important reason for working on this subject was my interest in the area of criminal law. In this context, the new law on criminal liability of legal persons constituted an ideal subject for processing, which would allow me deeper acquaintance with the problems about this important topic.

In the Chapter One the work describes genesis of a newly adopted law in Czech republic and in the next Chapter Two compares it with another bill, which was proposed and promptly rejected by the Parliament in the first reading in 2004. It goes on to analyse the question of presidential veto and its consequences.

The Chapter Three, about the main lines of argumentation is subdivided into two parts. Part One describes the main lines of argumentation used by proponents of this new law, including a range of examples from the area of environment protection. Part Two deals with the main lines of argumentation used by adversaries of this new law.

The Chapter Four describes the importance of the selected institutes of the law on criminal liability of legal entities. The work's focal point lies in the analysis of key elements of Czech law in the area, especially question of catalogue of criminal acts, accountability, succession and sentencing.

Then, in Chapter Five it compares Czech legal framework of this issue with those of other countries, especially Slovakia, Austria and France, whereas the comparison included criminal and quasi-criminal liability under criminal and administrative law.

To the end, the thesis is concluded by a reflection *de lege ferenda*, considering possible enlargement the listing of criminal acts that a legal personality is criminally liable, taking into account all criminal acts according the special part of the criminal law.

Název práce v anglickém jazyce:

Issues of criminal liability of legal entities

Klíčová slova:

Trestní právo - Criminal Law

Právnícká osoba - Legal Entity

Trestní odpovědnost právnických osob - Criminal liability of legal entities